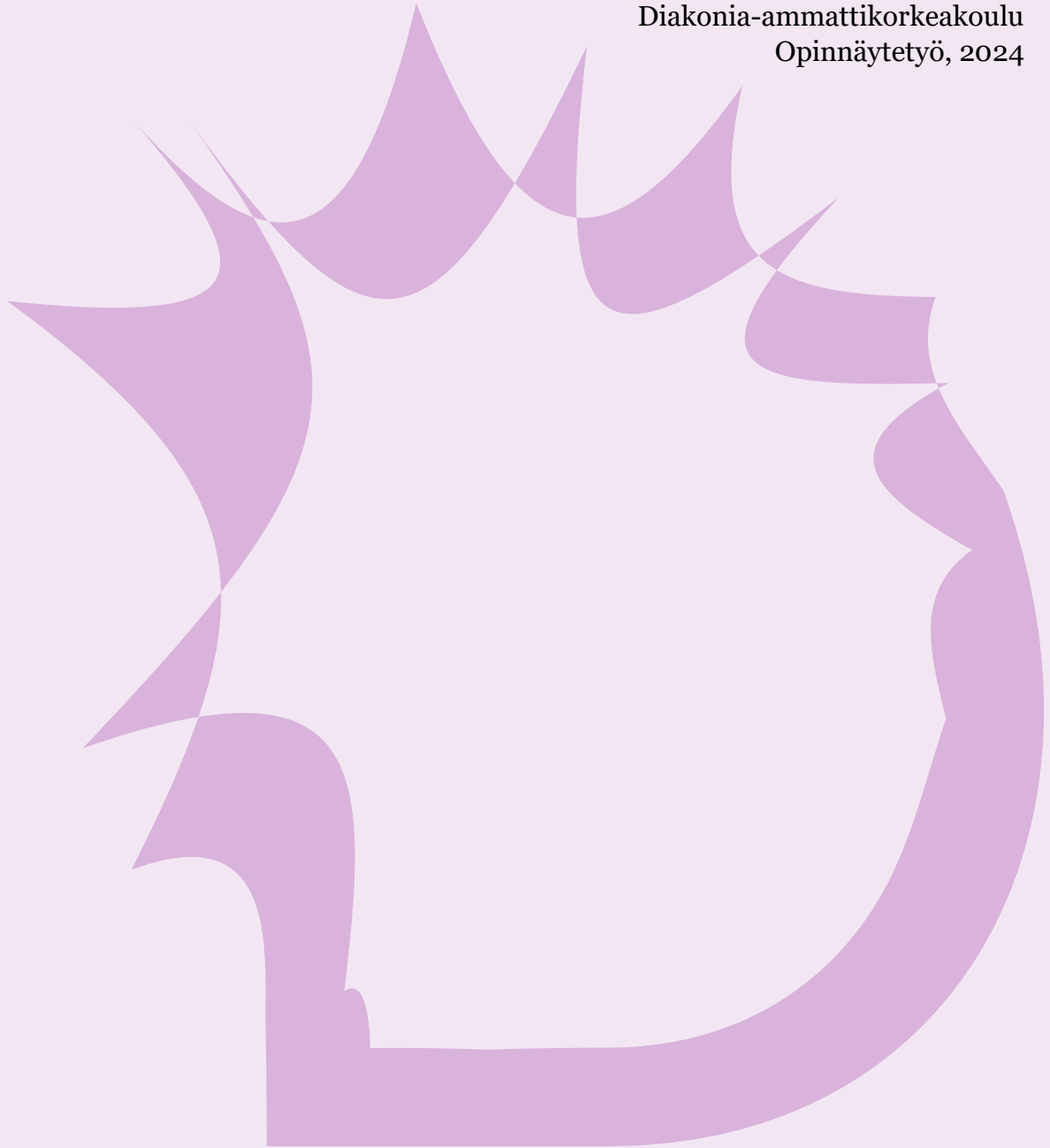

DIAK

Oili Haapanen
Sosionomi (AMK), diakoniatyö
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Opinnäytetyö, 2024

**Puunkelin rikotut siivet -
Pieni hyväksikäytetyn kohtaamisen opas ammattilaisille**

TIIVISTELMÄ

Oili Haapanen
Puenkelin rikotut siivet -
pieni hyväksikäytetyn kohtaamisen opas ammattilaisille
48sivua, 1 liite
Syksy 2024
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosionomi, diakoniatyö
Sosionomi (AMK)

Tässä opinnäytetyössä tavoitteena oli kehittää ja julkaista hyväksikäytetyn kohtaamisen opas. Menetelmiksi valikoituivat yhteiskehittäminen oppimiskahvilan keinoin yhdessä Delfins ry:n kanssa. Yhteiskehittämistä pidetään eettisesti kestäväenä ja luotettavana, koska siinä ammattilaisten ymmärrys pääsee hyvin esiin.

Keskustelujen teemoiksi valikoituivat selviytyjien kohtaamisen haasteet ja hyödylliset vinkit, hyväksikäytön ilmiön tietoisuuden lisääminen ja oppaan olennaisimmat teemat. Uhri tai selviytyjä kaipaa ymmärrystä, tukea ja validointia.

Olennaiseksi kohtaamisessa nostettiin uhrin uskomisen, selviytyjän kuuntelu ja ammattilaisen läsnäolo. Myös omaan ammattitaitoon luottaminen ja yhdessä asioiden pohtiminen ovat tärkeitä traumojen kanssa työskenneltäessä. Keskustelussa nousi esiin, ettei hyväksikäytön kohtaaminen oikeastaan vaadi mitään erikoista muihin traumoihin verrattuna.

Työn tuloksena syntyi kohtaamisen opas, joka julkaistaan sähköisesti Delfins ry:n kanavissa. Opas on tämän työn liitteenä.

Asiasanat: hyväksikäyttö, insesti, kohtaaminen, pedofilia, sielunhoito

ABSTRACT

Oili Haapanen

Puunkelin rikotut siivet -

pieni hyväksikäytetyn kohtaamisen opas ammattilaisille

48 pages, 1 appendices

Fall 2024

Diaconia University of Applied Sciences

Degree in Social Services, deaconal work

Bachelor of Social Services, BSS

The aim of this study is to develop and publish a quick guide for embracing incest and abuse victims. Chosen methods were developing and learning cafe together with Delfins ry. Learning Cafe is considered as ethically safe method, because it combines knowledge of several professionals.

Themes of conversations were chosen during the planning phase. Those were the troubles of embracing abuse victims and useful tips for professionals, raising awareness and themes relevant for this guide booklet. The victim or survivor needs understanding, support and validation.

Main points to remember while embracing abuse victims are believing, listening and being present. Also, professionals' trust in their own skills and working together are important when working with traumas. It was also noticed that it does not require any special skills to embrace abuse victims compared to other traumas.

As a result of this thesis, I made a short guide booklet for embracing abuse victims, which is published in Delfins ry media. It is attached to this thesis.

Keywords: abuse, counselling, embrace, encountering, incest, paedophile

SISÄLLYS

SISÄLLYS	4
1 JOHDANTO	4
2 OPINNÄYTETYÖN TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA KESKEISET KÄSITTEET.....	5
2.1 Hyväksikäyttö ilmiönä, määritelmä ja tilastot	6
2.1.1 Hyväksikäytön syitä ja seurauksia	7
2.1.2 Insesti, sisaruussuhteet ja pedofilia	8
2.2 Traumat elämässä: traumakokemukset, traumamuistuttajat ja oireet ..	10
2.3 Kohtaaminen.....	12
2.3.1 Kriisin ja surun vaiheet ymmärryksen tukena.....	14
2.4 Toipuminen – uhrista selviytyjäksi	14
2.4.1 Häpeä ei ole uhrin	16
2.4.2 Vertaisuudesta voimaa.....	16
3 TRAUMASENSITIIVINEN DIAKONIA	18
3.1 Diakonia	18
3.2 Sielunhoito	19
3.3 Traumasensitiivisyys	20
3.4 Traumasensitiivinen teologia.....	21
3.5 Toivon näkökulma diakoniassa	22
4 UHRIEN JA SELVIYTYJIEN ÄÄNET	23
5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE	28
6 TAUSTA JA YHTEISTYÖKUMPPANI	29
7 KEHITTÄMISYÖN PROSESSI JA MENETELMÄT.....	30
7.1 Ideointivaihe.....	31
7.2 Suunnitteluvaihe	32
7.3 Työstämisen vaihe.....	33
7.4 Arviointivaihe	34
8 EETTISET NÄKÖKOHDAT JA LUOTETTAVUUS.....	36

9	POHDINTA	37
	LÄHTEET	39
	LIITE 1. HYVÄKSIKÄYTETYN KOHTAAMISEN OPAS	49

1 JOHDANTO

Hyväksikäytön ilmiö on hyvin vaiettu ja arkaluontoinen, mikä asettaa koko opinnäytetyöprosessiin oman haasteensa. Työskentely vaati erityistä eettistä herkkyyttä ja varovaisuutta sekä hienotunteisuutta. Koko työskentelyn ajan mukana oli eettinen herkkyyks. Valitsin asiakasryhmäksi lapsuuden aikaisen hyväksikäytön uhrit, lisäksi perehdyn trauman oireisiin ja hyväksikäytön ilmiöön yleisemmin. Näkökulmaksi työhön valitsin hyväksikäytön uhrien/selviytyjien kohtaamisen.

Alkuun kartoitin aikaisemmin tehdystä tutkimusta ja olennaisista käsitteistä hyväksikäytön ilmiöön liittyen. Sairaanhoidajien keskuudessa on kysyntää lisäkoulutukselle (Liukkonen, 2011). Hyväksikäytölle ei ole olemassa vakiintunutta määritelmää, joten tässä työssä keskityn seksuaaliseen tekoon pakottamisen kautta ilmiöön ja rajojen rikkomisen kautta. Raiskauksen määritelmä puolestaan on jo valmiiksi monelle tosi selkeä. Siihen liitetään usein voimalla ja painostamalla pakottaminen seksuaaliseen tekoon. Törkeässä raiskauksessa puolestaan usein mielletään mukana olevan ase tms. Tai erityinen nöyryytys. Tutustuin myös sielunhoidon erityispiirteisiin, hengellisyyden ja yhteisön voimaan.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli luoda ja kehittää yhteistyössä kooste uhrien kohtaamisen haasteista ja sen pohjalta pieni opas, jotta ammattilaisen on helpompaa kohdata hyväksikäyttötrauman uhri. Toipuminen on mahdollista ja on aika puhua!

*“Tänä aamuna sä tiesit, että enää sä et oo se, joka sirpaleita kerää.
Valvotaan kunnes ei sieluun satu enää.” (Vilkkumaa, 2021.)*

2 OPINNÄYTETYÖN TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA KESKEISET KÄSITTEET

Opinnäytetyöni tarkoitus oli luoda uutta sekä koostaa yhteen aikaisempaa hyväksikäyttöä ja selviytyjien kohtaamista koskevaa tietoa. Käsitteiksi valikoituivat hyväksikäytön ilmiö, pedofilia, trauma, sielunhoito ja kohtaaminen. Törmäsin keskusteluissa siihen, että hyväksikäyttöä on vaikeaa antaa anteeksi, vaikka usein yhteisöt painostavat vaikenemaan tai antamaan anteeksi. Mediassa näkemys on kuitenkin usein toinen, ja uhrin kehomielessä kokemus säilyy pitkään (tunteet voivat koteloitua kehoon). Tässä luvussa nostan esiin työni kannalta olennaisimpia käsitteitä ja termejä. Hyväksikäytön ilmiö on työssäni kaiken keskiössä, siihen liittyvät myös traumaoireet, traumasensitiivisyys, inesti, pedofilia ja muut käsitteet. Kirkollisen pätevyyden vaatiman pääluvun aikana käsittelen traumasensitiivinen teologiaa, sielunhoitoa ja yhteisön voimaa.

Tälle oppaalle ja työlle sen taustalla on kysyntää. Valtaosa ammattilaisista kokee epävarmuutta, ja vain murto-osalla on hyvät valmiudet tunnistaa seksuaalisesti hyväksikäytetty lapsi. Koulutuksen tarve aiheesta koettiin erittäin suureksi. (Liias, 2009.) Lasten pahoinpitelyn ja seksuaalisen hyväksikäytön epäilyjen selvittäminen osana rikostutkintaprosessia ei ole sosiaali- ja terveydenhuollon tavanomaista toimintaa ja edellyttää uudenlaista työorientaatiota (Taskinen, 2003). Sisarussuhteisiin liittyvää tutkimusta on kansainvälisesti tehty aika vähän, ja se on jäänyt parisuhdetutkimuksen tai lasten ja vanhempien välien tutkimisen varjoon (Eeva, 2018, s. 7). Sen takia nostan myös tämän tabun ilmiön esiin.

Meistä jokainen voi yhteiskunnallisesta asemasta, koulutuksesta tai taloudellisesta tilanteesta riippumatta joutua omassa arjessaan pahuuden kanssa kasvokkain (Laitinen & Hurtig, 2006). Nostan työssäni vaietun hyväksikäytön ilmiön vaikutuksia esiin ja tuoda ammattilaisille lisää valmiuksia ymmärtää sekä kohdata selviytyjiä. Yhdistin eri tahojen sekä kokemusasiantuntijoiden materiaaleja yhteen oppaaksi ammattilaisia tukemaan. Nostan opinnäytetyössäni esiin uhrien tarinoita ja lisään tasoja musiikkisanoituksia lainaten. Joskus nimittäin taide sanoittaa vaiettuja asioita todella hyvin.

2.1 Hyväksikäyttö ilmiönä, määritelmä ja tilastot

Se ei mikä ei tapa, se todellakin vaurioittaa (Vilkkumaa, 2024). Hyväksikäytön ilmiötä kuvaa hyvin tabu luonne ja ympärille rakentunut vaikenemisen kulttuuri. Tapauksista vain pieni osa tulee poliisin tietoon. (Koutaniemi & Leinonen, 2020). Hyväksikäytön yleisyydestä ei ole varmaa tietoa, sillä tilastoihin kirjataan tapaukset, joista uhrin ovat valmiita puhumaan (van der Weele, 1999, s. 68). Koko väestöstä 27 % on kokenut seksuaaliväkivaltaa ja yleisintä se on 16–34-vuotiaiden keskuudessa (Keski-Petäjä ym., 2023.). WHO arvioi, että uhreja on viidesosa väestöstä. Suomessa suunta on ollut nouseva tällä vuosikymmenellä. (Brusila ym., 2009, s. 52–57.) Seksuaaliväkivalta on piilorikollisuutta, joten tarvitaan kokemuksien seuranta kokonaiskuvan muodostamiseksi, sillä poliisin tilastoissa ilmoitukset lokeroidaan ja tilastoidaan määrällisesti (Keski-Petäjä ym. 2023, s. 80).

Raiskaus ei ole seksiä vaan itsemääräämisoikeutta loukkaavaa ja rajoja rikkovaa toimintaa (Nikulainen, s. 65). Seksuaalinen väkivalta on luonteeltaan jo arkipäiväistynyt ja koskettaa jokaista yhteiskuntaluokkaa, ikäryhmää ja sukupuolta (Koutaniemi & Leinonen, 2020). Kampanjana #metoo puhkasi kuplan vaietun ilmiön ympärillä. Monella on nimittäin kokemuksia seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksista. Puuttumisen keinot ovat olleet rajallisia ja ilmiötä ei ole kyetty kitkemään kulttuurista. (Lindèn, 2024, s.129-135.) Perheiden yksityisyyden suojassa tapahtuva lähisuhdeväkivalta jää helposti piiloon (Ronkainen 2008, s. 389). Hyväksikäytön ehkäisemisen kannalta on tärkeää, että tiedostetaan, tunnistetaan ja tunnustetaan ilmiön luonne sekä sen erityispiirteet (Brusila ym., 2009, s. 126–144). Samalla on toki hyvä kiinnittää huomiota suostumukseen. Sillä ylittämällä rajansa kadottaa samalla myös itsensä. (Nikulainen, s. 52.)

Yhtä määritelmää hyväksikäytön ilmiölle ei ole helppoa löytää, mikä hankaloittaa yhteisen ymmärryksen muodostamista. Lasten seksuaalisella hyväksikäytöllä ei myöskään ole kansainvälisesti hyväksyttyä määritelmää (Antikainen, 1994, s.11). Lähden työssäni siitä, että hyväksikäytön käsitteen alle voidaan katsoa kuuluvan

erilaisia uhrin rajoja rikkoneita tekoja. Nikulaisen mukaan, vaikka läheisyyteen tai kosketukseen ei kuulukaan seksiä, se voi silti rikkoa itsemääräämisoikeutta (Nikulainen, 2024, s.99). Ellosen mukaan seksuaalinen hyväksikäyttö on lapsen pahoinpitelyä, sukupuoliyhteyttä ja muuta kehollista koskemattomuutta loukkaavaa seksuaalitekoa, kuten johdattaminen ikään ja kehitystasoon vastaamattomaan seksuaalikäyttäytymiseen, käyttäminen epäsiveellisissä julkaisuissa ja altistaminen seksuaalisille ärsykkeille. (Ellonen 2012, s.31).

Maailman terveysjärjestö WHO:n määritelmässä lapsen kaltoinkohtelu käsittää kaikki pahoinpitelyn muodot, laiminlyönnin, seksuaalisen hyväksikäytön, riiston, joista seuraa vaaraa lapsen ihmisarvolle, elämälle, terveydelle ja kehitykselle suhteessa, jossa kysymys on luottamuksesta, vastuusta tai vallasta (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, s. 16.) Seksuaalisuuden koskemattomuuden loukkaaminen, seksuaalinen riisto, kaltoinkohtelu tai hyväksikäyttö ovat yleisimmät ilmiöön liittyvät termit ammattilaisten keskuudessa. Kaikki ikätasoon sopimaton kohtelu kuuluu myös tämän kattotermin alle. (Brusila ym. 2009, s. 29.)

2.1.1 Hyväksikäytön syitä ja seurauksia

Seksuaalinen väkivalta ja hyväksikäyttö aiheuttavat suunnattomasti henkistä kärsimystä ja vakavia seurauksia (Tukinainen, i.a.). Lasten seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva keskustelu alkoi Suomessa 1980-luvun alussa. Silloin korostettiin epäilijöille, että ilmiö on kulttuurikysymys. Vuonna 1988 esitettiin norjalainen dokumentti "Throw away children" ja päivystyslinjat täyttyivät (Molander, 1996, s.12.) Myös 2017 "Finding Neverland" dokumentin jälkeen päivystyslinjat täyttyivät ja keskustelu sosiaalisessa mediassa kävi vilkkaana. Kampanjana #metoo nosti esiin, miten uhreista tulee sulkeutuneita, väsyneitä, ärtyneitä, tyhjiä ja itseään kritisoivia. Siinä uhrin eivät suostukaan enää jäämään sivurooliin. (Nikulainen, 2024, s. 60–61.)

Väärinkohtelua normalisoivassa ympäristössä elävät lapset pitävät sitä aivan normaalina. Aikaisemmin on pöyristytty siitä, että tekijä voi olla nainen. (van de Weele, 1999, s. 19, 81–83.) Hyväksikäyttö on vakavaa väkivaltaa, mutta aihe ei kuitenkaan ole herättänyt suurta yhteiskunnallista tai tieteellistä kiinnostusta

(Ronkainen & Näre 2008, s. 25). Vaikenemisessä olennaista on pohtia, mitä tai ketä sillä suojellaan (Pohjola, 2009, s. 250–251). Siihen voi liittyä tekijän väkivaltaa, lahjontaa, pakottamista, painostamista, kiristystä, uhkailua, syyllistämistä, leikkiä, salailua ja monta muuta kulmaa. (Molander, 1996, s. 139–143.) Julkinen keskustelu myös usein asettuu tekijän puolelle (Nikulainen, 2024, s. 57).

Hyväksikäytöltä suojaavia tekijöitä on reilusti. Esimerkiksi seksuaalisuuteen terveellä kunnioituksella suhtautuvassa ilmapiirissä nuori ymmärtää oikean ja väärän eron. Altistavia tekijöitä puolestaan on rajattomuuden ilmapiirissä kasvaminen ja liian varhain seksuaalisvirittyneelle materiaalille altistuminen. Kiltti ihminen piilottaa omia tunteitaan ja heikommat ihmiset ovat alttiimpia hyväksikäytölle. (Brusila ym., 2009, s. 31–33.)

2.1.2 Insesti, sisaruussuhteet ja pedofilia

Insestillä on pitkät perinteet yhteisöissä ja siihen liittyy vanhemman sukulaisen tai perheen luotetun ystävän teot osana aikansa kulttuuria. Asiasta vaikeneminen voidaan jäljittää Freudin aikaan ja ajatteluun. (Dinsmore, 1991, s. 11.) Insesti käsittää kaikki perheen sisäisen seksuaalisen hyväksikäytön tavat (Molander, 1996, s. 114–120). Insestin ilmenemismuotoja on monia erilaisia: voimalla pakottaminen, hienovaraisesti pakottaminen, satunnainen hyväksikäyttö, henkinen hyväksikäyttö, vanhempipuolen harjoittama hyväksikäyttö (van der Weele, 1999, s. 20–73). Häpeä ja syyllisyys muokkaavat uhrin käsitystä itsestään, sekä heijastuvat sosiaalisiin suhteisiin, seksuaalisuuteen ja vanhemmuuteen (Laitinen, 2004-b.)

Monet inestitapaukset ovat kauhutarinoita, mutta niistä on mahdollista toipua (Molander, 1996, s.127). Aiheutuva henkinen paine on erilaista kuin muissa traumaissa, ja sitä voidaan verrata emotionaaliseen murhaan. Insestin muovaavaa persoonallisuutta kuvaavat seuraavat piirteet: selviytymiskeskeinen elämäntyyli, häiriintyneesti toimivat ihmissuhteet, traumaattinen suhde seksuaalisuuteen, syvä epäluottamus, lamauttava voimattomuuden tunne, tunne omasta poikkeavuudesta, syvä häpeä ja riippuvuuskäyttäytyminen. (van der

Weele, 1999, s. 66–193.) Sisarusten välisen väkivallan käsitteelle ei ole yleisesti hyväksyttyä määritelmää (Perkins 2014, s. 32). Sisarusten välisen inestien arvellaan olevan perheen sisällä tapahtuvan seksuaalisen hyväksikäytön yleisin muoto (Eeva, 2018, s. 15–16; Monahan, 2010, s. 362). Sisarusten välinen väkivalta on todella vähän tutkittu ilmiö, ja sen vaikutukset uhriin ovat erityisen kokonaisvaltaisia (Jyläskoski, 2023). Sisaruussuhteissa väkivalta on erityisen haavoittavaa (Hardy, 2001, s. 255). Sisaruussuhteiden tutkimus sosiologisesti on aika uusi ilmiö (Eeva, 2018, s. 7).

Sisarusten välinen väkivalta onkin jaoteltu fyysiseen, henkiseen ja seksuaaliseen väkivaltaan (Siltala ym. 2014). Inestiksi sisaruussuhteessa tapahtuvat seksuaaliset teot määritellään, kun ne eivät ole ikätyypillistä, väliaikaisia tai ikään kuuluvaa uteliaisuutta (Morrill 2014, s. 206; Krienert & Walsh, 2011, s. 353). Sisarusten välisen seksuaalisen kanssakäymisen osoittaminen hyväksikäytöksi ei ole ongelmattonta, sillä se mielletään herkästi luonnolliseksi, uhrin syyksi tai perheensisäiseksi asiaksi (Rowntree 2007, 358). Sisarusten väliseen seksuaaliväkivaltaan liittyy aina vallan ja salaisuuden dynamiikkaa, jolloin inesti salaisuutena usein vaientaa uhrin (McVeigh 2003, s. 118). Suurin osa sisarusten välisestä seksuaaliväkivallasta jää viranomaisten ja vanhempien tiedon ulkopuolelle (Rowntree, 2007). Uhrin seksuaalinen kiihottuminen tilanteissa on usein pelkkä defenssi ja lisää häpeän tunnetta ja itsesyytöksiä (Wiehe 1997, s. 67–71).

Pedofiili on henkilö, jonka seksuaalinen kiinnostus suuntautuu lapsiin. Monen pedofiilin taustalla on hyväksikäytön tai muun laiminlyönnin kokemus. Pedofiilit voidaan jakaa tilannesidonnaisiin hyväksikäyttäjiin ja ensi-sijaisesti lapsia hyväksikäyttäviin. Osa pedofiileista käyttää auktoriteettiasemaa väärin. (Molander, 1996, s.15–102.) Nykyään ilmoitusvelvollisuus on kirjattu lakiin ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilystä ilmoitetaan suoraan poliisille (Minilex, i.a.; THL.i.a.-b; L417/2007 25§, L39/1889 20§). Samalla nähdään tekijöiden jako seksuaaliseen kiinnostukseen ja vallankäyttöön (Heikinheimo & Tasola, 2004, s. 17). Tutkijoita kiinnostaa myös uhrin ja tekijän luottamussuhteen muutokset (Antikainen, 1994, s.11).

2.2 Traumamat elämässä: traumakokemukset, traumamuistuttajat ja oireet

Traumakokemukset voidaan määritellä huomattavan suurta vahinkoa ihmisen olemukselle ja persoonallisuudelle aiheuttavaksi tapahtumaksi. Niille on yhteistä, että ne saavat aikaan syvän voimattomuuden tunteen ja akuutin psyykkisen häiriötilan. Trauma toimii kuin vääristävät linssit, maailmasta syntyy ja muodostuu omalaatuisesti vääristynyt mielikuva. (van der Weele, 1999, s. 19–69.) Trauma muuttaa aivojen ja kehomielen tapaa työstää mielihyvän kokemisen, luottamuksen, itsesäätelyn ja liittymisen kokemuksia. (Van Der Kolk, 2017; Burke & Harris, 2019; Kseib, 2019).

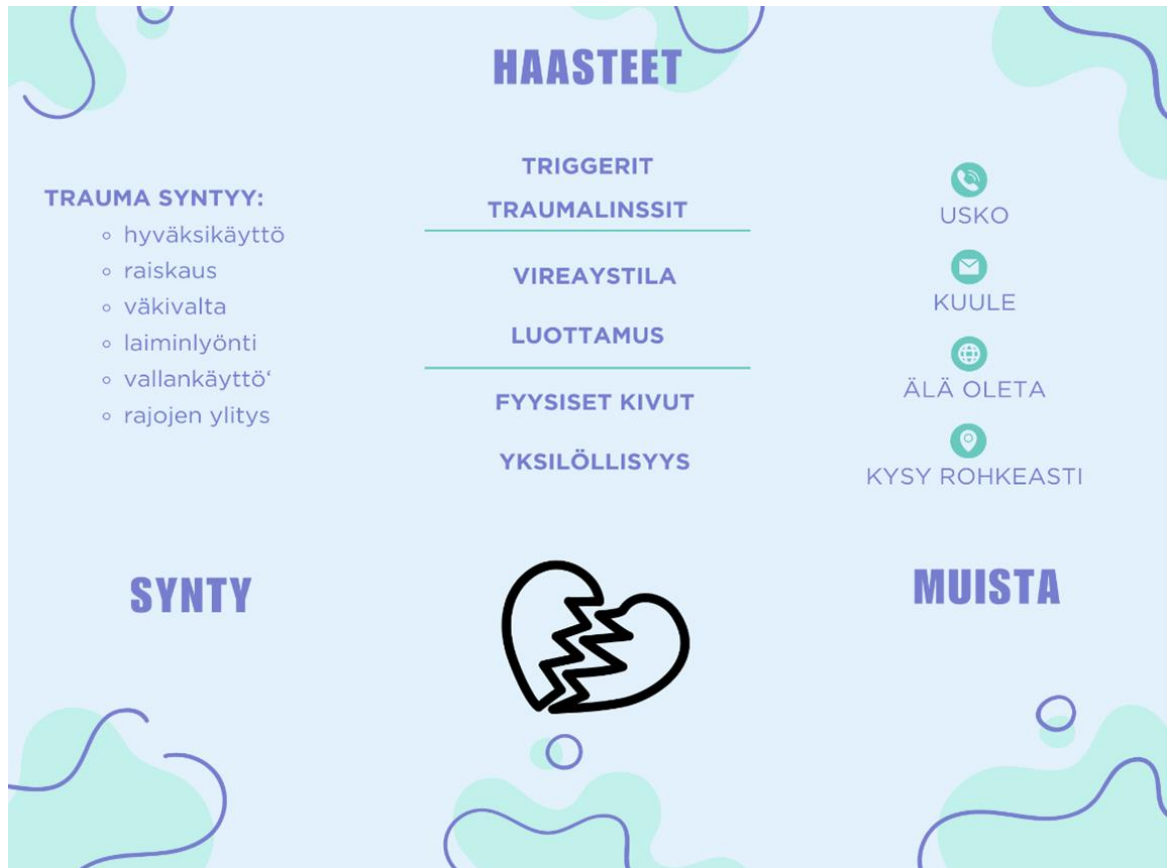
Traumamuistuttajat voivat häiritä uhrin elämää hyvin pitkään tai jopa loppuelämän. Raivo, lamaannus tai ahdistus kumpuavat kaukaa muistoista ja uhri tipahtaa varoittamatta menneeseen traumamuistuttajien takia. Oireita voi myös olla seksuaalinen ongelmakäyttäytyminen ja seksiaddiktio, riippuvuus vääristää ihmissuhteita. (Tuomikanto, 2021.) Uhri voi kokea myös oikeusproessin uudelleentraumatisoivana (SVP, 140). Tässä työssä trauma painottuu paljon kehon oireisiin ja vaikutuksiin uhrin elämässä matkalla selviytymiseen (Delfins ry). Muistuttajien vastapainona voivat toimia arkiset glimmerit, joiden aikana hermostu rauhoittuu.

Traumaperäisen stressihäiriön (PTSD) aiheuttaja voi olla pitkäkestoinen tai yksittäinen kokemus. Toistuva ja pitkäkestoinen traumatisoiva tekijä, esimerkiksi perheväkivalta, inesti tai kiusaamisväkivalta, voi aiheuttaa II-tyyppin trauman. Inestin seurauksena uhrille usein kehittyy PTSD. Se voi oireilla itsetuhoisuutena ja haitallisina toimintoina. (Dismore, 1991, s. 8.) Ylivoimaisessa traumatisoivassa tilanteessa ihminen ei pysty käsittelemään tapahtunutta ja sisällyttämään osaksi elämäntarinaansa (MTKL, i.a.). Erilaiset järjestöt tarjoavat myös kokemusasiantuntijoita ammattilaisten avuksi (Kokemus-toimintaverkosto, i.a.). Kokemusasiantuntijana toimiminen voi myös tuoda uhrille arvokasta vertaistukea sekä merkityksellisyyden kokemusta.

Traumaoireiden moninaisuuden ymmärrys auttaa ammattilaista kohtaamaan uhreja. Hyväksikäytöllä on monia vaikutuksia uhriin: hän kokee ihmisarvoaan mitätöidyn, arvottomuutta, likaisuutta, häpeää, vahingoittumista, arvottomuutta,

rikkinäisyyttä muita tunteita. Uhrille voi kehittyä dissosiaatiohäiriö, sillä dissosiointi antaa mahdollisuuden selviytyä tilanteesta. Nuori saattaa kokea voimakkaita syyllisyyden tai häpeän tuntemuksia, olla toivoton, eristäytynyt, iloton, väkivaltainen tai suruinen. Masennus, paniikki, yksinäisyys, keskittymisen haasteet, vireystilan vaihtelut ja alavireisyys ovat tavallisia hyväksikäytetyillä nuorilla. (Brusila ym., 2009, s. 39–85.) Hyväksikäytön selviytyjillä on tarve hallita tilanteita (van der Weele, 1999, s. 69–99).

Oireet ovat monesti psykosomaattisia. Lapsuudessa koettu kaltoinkohtelu, väkivalta ja turvattomuus vaikuttavat pitkä-aikaisesti terveyteen sekä koko elämäntilanteeseen. Se voi ilmetä epäterveellisenä käytöksenä, riskikäyttäytymisenä sekä pitkäaikaissairauksina. (Korpilahti, 2018, s.4.) Nuoruuden ja lapsuuden kokemukset ovat erityisen haavoittavia, sillä pitäisi olla tilaa kasvaa ympäristössä, joka tukee nuoren omaa kehitystä (Nurmi ym., 2014, s. 153–156.) HAVING- LOVING- BEING+ DOING – mallissa kokonaisvaltainen nuoren hyvinvointi vaatii eri osa-alueiden tasapainoista toteutumista. (Kestilä ym., 2019). Kohtaamisessa olisikin hyvä pitää mielessä juuri tämä kokonaisvaltaisuus, vaikka ei olisikaan kyse sielunhoidollisesta tilanteesta tai keskustelusta.

Kuva 1. kooste traumaan liittyvistä asioista. Koottu itse edellisen tekstin ja teorian pohjalta. (Brusila ym., 2009; Korpilahti, 2018; Dismore, 1991)

2.3 Kohtaaminen

Väkivalta hajottaa uhrin ja tekee oman ruumiin vieraaksi. Se tekee maailmasta turvattoman. (Nikulainen, s. 68.) Hyväksikäytettyjä autettaessa käsitellään seksuaalisen väkivallan lisäksi muita heidän kohtaamiaan väärinkohtelun muotoja, samalla voivat pintaan nousta myös inho muiston yksityiskohtia kohtaan ja väsymys omiin oireisiin. Ammattilaisen on hyvä tiedostaa, että päätös asian käsittelystä on aina uhrilla itsellään, mutta toisaalta uhrit eivät voi loputtomiin väistellä oman menneisyytensä kohtaamista. (van der Weele, s.28–31, s. 165–186.)

Uhrilla on usein tarve henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja rauhaan. Kohtaamisessa on myös tärkeää ottaa huomioon ihmisen arvostaminen. Terapiakentällä tätä voidaan kutsua arvostavaksi kohtaamiseksi (Tölli, 2024).

Kohtaamisessa on tärkeää löytää uhrin olemuksen puhdasta ydintä, eikä keskittyä traumakokemusten aikaan (van der Weele, s. 49–79). Parhaimmillaan ammattilaiset voivat tuoda asiakkaalle tai potilaalle korjaavia kokemuksia ja tukea tämän toipumista. Arjessa kohtaaminen perustuu kunnioitukseen (Nikulainen, 2024, s. 256).

Seksuaalisesta väkivallasta on mahdollista toipua, vaikka se vaatii työtä (Nikulainen, s. 69). Ammattilaisen on tärkeää tuntea haavoittuvan asiakasryhmän erityiskysymykset, sillä asiakkaan auttamiseen tarvitaan monialaista yhteistyötä. (Hänninen, 2007, s. 5–35.) Arjen sujumuuden kannalta on tärkeää pitää yllä turvan illuusiota (Kallio, 2009, s.116). Tiivistetysti kohtaamisessa ei ole kuitenkaan kysymys mistään kovin monimutkaisesta. Tutut kohtaamisen periaatteet pätevät: ole läsnä ja kuuntele uhria, toimivat tässäkin tapauksessa. Joskus myös fyysinen tekeminen voi maadoittaa uhria ja nähdyksi tuleminen korjata aikaisempia kokemuksia pikkuhiljaa. Tukea voi tarvita hyvin pieniin asioihin ja vaikeiden tunteiden kohtaamiseen, mihin vertaistuki voi toimia hyvänä lisänä. Parhaassa tapauksessa kokemus muuttuu vain yhdeksi osaksi ihmistä, eikä hallitse kokonaisuutta (Nikulainen, s.69).

Esteenä kohtaamiselle voi olla tapahtumien (tiedostettu tai tiedostamaton) kieltäminen sekä perheissä että ammattilaisilla (Söderholm & Kivitie-Kallio, 2012, s. 17–18). Ammattilaiset odottavat asiakkaan ottavan asian puheeksi, vaikka puheeksiotto kuuluu työntekijän vastuulle. Ammattilaisten kykenemättömyys tunnistaa seksuaalisen hyväksikäytön jättämät merkit voi johtua tietämättömyydestä tai kysymättömyydestä. (van der Weele, 1999, s. 21.) Nuorille on hyvä korostaa, että vaikeistakin asioista voi puhua. Aikaisemmissa malleissa nuoren kohtaaminen on kiteytetty seuraavasti: kuuntele, kirjaa, usko, kestä, kiitä, ohjaa saattaen avun piiriin ja tee lastensuojeluilmoitus. (Brusila ym., 2009, s. 58–66.)

Insesti ja hyväksikäyttö aiheuttavat tyypin II trauman ja sen myötä paljon erilaisia traumaoireita. Monesti myös kuvataan, että traumasta toipuminen etenisi vaiheissa, mutta uudempien tutkimuksien mukaan ne menevät päällekkäin ja sekaisin. Traumatisoituneeseen ihmiseen voi olla vaikeaa saada kontaktia ja siihen ajatusmaailmaan voi olla vaikeaa päästä käsiksi. Kyky kohdata

ihmisluonnon pimeimmät puolet liittyy kykyyn kohdata ympäröivä todellisuus (van der Weele, s. 49–51). Lapsilla ei ole kuvaavia sanoja tapahtumille, se voi olla esimerkiksi kuvailua kiusaamiseksi, ronkkimiseksi tai kaivamiseksi. He kertovat kokemuksestaan peitellen ja kipua voidaan kuvailla poikkeuksellisesti. He myös toivovat jälkikäteen, että olisipa joku kysynyt asiasta. (Molander, 1996, s. 183–212.) Tässä on kaiken muun lisäksi hyvä ottaa huomioon, että sisaruussuhteet ovat luonteeltaan muista ihmissuhteista poikkeavia (Perkins, 2014, s. 63). Sisarusten välistä väkivaltaa myös normalisoidaan kaikilla mahdollisilla tahoilla (Eeva, 2018).

2.3.1 Kriisin ja surun vaiheet ymmärryksen tukena

Kriisin vaiheista on keskusteltu vuosien varrella paljon. Traumasta toipumisessa voidaan erottaa shokkivaihe, reaktiovaihe, työstäminen ja uudelleenohjautuminen. Ammatilaisen on hyvä tiedostaa asiakkaan prosessin vaihe ja nähdä syvemmälle. Shokissa oleva asiakas ei osaa jäsentää tapahtunutta ja saattaa muistaa yksityiskohtia hyvin valikoidusti. Se on mielen luontainen tapa suojella itseään rankassa tilanteessa. Silloin on olennaista saada käytännön asioihin tukea, turvallinen ympäristö ja tarvittava keskusteluapu. Reaktiovaihetta voi kuvata kamppailuksi stressin ja kokemuksen käsittelyn välillä. Siinä ihminen on vähän kuin veitsen terällä. (Huvi, 2022, s.22.) Kriisiä voi verrata myös suruun ja sen vaiheita nähdä osana toipumisprosessia. Alkuvaihe, todellisuuden hyväksyminen tulee vain ajan kanssa. Eteneminen kivun ja tuskan sallimiseksi tunnetasolla kuuluu myös prosessiin. Sopeutuminen ympäristöön ja muuttuneeseen arkeen vaatii oman aikansa. Irtaantuminen eli uuteen elämään orientoituminen, jonka aikana alkaa uuden merkityksen ja tarkoituksen etsiminen. (Gothoni, 2014.)

2.4 Toipuminen – uhrista selviytyjäksi

On myös tärkeää miettiä, miten sanoilla luodaan todellisuuksia, ja miten sanavalinnat vaikuttavat syntyviin mielikuviin. Nimitykset, joita käytämme itsestämme, muovaavat identiteettiämme. Hyväksikäytetyn lapsen arvomaailma

ja ehkä uskomusjärjestelmä ovat pirstaleina. Auttamisessa ohjataan uhria uuden uskomusjärjestelmän hyväksymiseen, jolloin auttajien uskomuksilla on väliä. (van der Weele, 1999, s. 13, s. 187–192.) Lapsella ei ole aikuisen käsitystä rajoista ja inesti jättää jälkensä (Laitinen, 2004 –a, s. 168).

Hyväksikäytetyillä selviytymiskykyjen valikoima on aivan erityinen ja ainutlaatuinen, siihen voi kuulua esimerkiksi keskittymisen ja ajatusten harhauttaminen, turruttaminen, kuvittelukyky, pakopaikat sekä dissosiaatiokyky. Halu suojautua uusilta pettymyksiltä on hionut uhrien havainnointia ja tarkkailua, heistä on kasvanut eräänlaisia yhteisön ilmapuntareita. Selviytymiskeinoja on monia, on tapahtuneen torjumista, kieltämistä, ylikontrollia ja suorittamista. (van der Weele, 1999, s. 21, s. 165–186.) Trauman työstämiseen on yhtä lailla monia keinoja. Työskentelyn kannalta on tärkeää, että jokainen ammattilainen osaa kuunnella, kohdata ja ohjata asiakkaan sopivan tahon luo. Toipumisen prosessi on jokaiselle yksilöllinen - osalle jo turvallinen vuorovaikutus, välittäminen, hyväksyvä katse, kosketus, läsnäolo ja kuunteleminen riittävät eheyttämään. Ammattilaisten on hyvä muistaa, että uhri voi kokea neutraalinkin liikkeen, äänen tai äänensävyn trauman vääristämänä, sillä hänellä on vankka kokemus toisten ihmisten turvattomuudesta. (Brusila ym., 2009, s. 92–100.) Mikään yksittäinen sanominen ei kuitenkaan riko uhria enempää. Toki on myös mahdollista, että uhri vajoaa hetkeksi trauman sulkutilaan.

Hyväksikäytöstä toipumiseen tarvitaan usein paljon tukea, ja moniammatillisen yhteistyön verkostomalli voi olla toimiva ratkaisu (Brusila ym., 2009, s. 77). Sosiaaliohjauksessa on hyvä tiedostaa diakoniatyön mahdollisuus ja diakoniatyössä huomata ne kohdat, kun seurakunnan tarjoama apu ei riitä uhrille. Silloin avun tarvitsija on ohjattava toisaalle (van der Weele, 1999, s.57). Lisäksi on varottava luukuttamista. Tällöin astuu mukaan mielestäni diakonian ydin eli rinnalla kulkeminen. Voidaan lähteä asiakkaan mukaan seuraavaan palveluun tai tukea esimerkiksi yhteydenotossa terveydenhoitoon.

Toipuminen on kuitenkin mahdollista. Uhrin usein myös kehittävät lapsuudessa selviytymiskeinoja, jotka eivät enää myöhemmin aikuisena palvele. Toipumisen aikana täytyy rakentaa uusi ehyempi elämäntarina. Kokemuksissa näkyy myös katsekontaktin vältteleminen tapahtumien aikaan, mikä omalta osaltaan

epäinhimillistää uhria entisestään. (Gul ym. 2020.) Toipuminen uhrin roolista omaan uuteen loistoon voidaan liittää myös feministiseen ajatteluun. Inesti liitetään usein enemmän lapsen avuttomuuteen kuin muuhun yksittäiseen uhrin ominaisuuteen. Tutkimuksissa inestin ymmärtämiseen on liitetty myös patriarkaaliseen ajatteluun. (Dinsmore, 1991.)

2.4.1 Häpeä ei ole uhrin

Raiskaukseen liittyvä häpeä, itsesyytös ja yhteisön syytös ovat todella traumatisoivia (Nikulainen, 2024, s. 255–256). Uhrin kokevat usein myös häpeää kiihottumisestaan erilaisista seksuaalisen hyväksikäytön tarinoista (Dinsmore, 1991). Kehon reaktiota ei tule sekoittaa haluun tai suostumukseen (Nikulainen, 2024, s. 180). Häpeä lamaannuttaa uhrin sekä tuottaa kärsimystä. Uhri kokee, ettei ole hyväksyty ja rakastettu. Pelko avuttomuuden, vajavaisuuden ja likaisuuden paljastumisesta rajoittaa sekä ahdistaa, lisäksi aran ja intiimin minuuden paljastaminen hävettää hyväksikäytettyä. (Reenkola, 2016.) Usein syyllisyys ja häpeä myös sekoitetaan keskenään. (Kettunen, 2021, s. 95–110.) Hyväksikäytöstä vaietaan seurauksien pelossa ja hyväksikäyttäjät pyrkivät saattamaan uhrinsa outoon valoon, jottei tarinoita uskottaisi. (van der Weele, 1999, s. 58.) Uhrin häpeä liittyy häneen itseensä ja merkitsee epäionnistumista ihmisenä ja persoonana. (Kuronen ym. 2004).

2.4.2 Vertaisuudesta voimaa

Ammattilainen voi ymmärtää vain osan uhrin kokemuksesta, joten vertaisuudella on myös todella suuri merkitys toipumisen kannalta. Kokemustieto on vertaistuen ytimessä. Samanlaisia asioita läpikäyneiden antama tuki on merkityksellistä etenkin elämän suurissa muutoksissa tai kriiseissä. Parhaimmillaan yhteinen kokemuspohja on voimanlähde, jolla on mahdollista ymmärtää toisia sekä itseään. (Malinen ym. 2023.) Uhrin roolista luopuminen vaatii myös uudenlaisen suhtautumisen muodostamista itseen ja muihin ihmisiin. Hyväksikäytön kulttuurissa kasvaminen on kovaa, rankkaa ja raskasta, sitä voidaan verrata koko

ihmisen persoonaa kohtaavaan hyökkäykseen. (van der Weele, 1999, s. 259–283.) Jäänyt jälki on kuitenkin tänään erilainen kuin eilen. (Huvi, 2022, s.55).

3 TRAUMASENSITIIVINEN DIAKONIA

Seurakunnissa ihmisten kohtaaminen kokonaisvaltaisesti on kaiken ytimessä. Kirkon tehtävä on toimia niin, että ihmiset uskaltaisivat uskoa Jumalaan ja rakastaisivat lähimmäisiään (Kopperi, 2015). Sielunhoitoterapeutit kuvaavat sitä, kun trauman kerroksia kuoritaan pois, lähellä on Jeesus lohduttamassa traumojen ja kivun kokemusasiantuntijana. Raamatullisen realismin kulmasta voidaan ajatella Jumalan armon olevan ylenpalttinen. Kirkko voi oppia menneestä ja tehdä uusia arvovalintoja sekä linjauksia. Palvelutehtävä voidaan kääntää voimaksi ja vahvuudeksi. (van der Weele, 1999, s.14, s. 51–53.) Lähimmäisen palvelu on myös diakonian ytimessä (Latvus ja Elenius, 2007). Ehkä tämä kiteytyykin juuri siinä toivon tuomisen kulmassa, jota usein diakoniaan liitetään.

3.1 Diakonia

Kirkon diakonian perusajatuksena on ”oikeus ihmisarvoiseen elämään”. Se voidaan tässä yhteydessä nähdä oikeutena turvalliseen ympäristöön ja henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Siinä karitatiivinen auttaminen korostuu osana kirkon työtä ja on diakonian ydinosaa. (Latvus & Elenius, 2007.) Jokaisen sisällä, väärinkohdeltujen kerrosten alla, hengittää kallisarvoinen, vapautumista odottava ydin (van der Weele, 1999, s. 55). Kirkon työntekijänä on myös oikeus olla omien asioidensa kanssa paljaana ja rikki ihmisenä (Huvi, 2022, s. 29). Kirkon piirissä on vuosisatojen ajan mitätöity seksuaalisen hyväksikäytön aiheuttamaa kärsimystä. Kirjassa kysytään raflaavasti, harkitsevatko seurakuntien johtajat sitä mahdollisuutta, että he itse olisivat osana hyväksikäyttöä vahvistavaa järjestelmää. (van der Weele, 1999, s.13.) Tätä voidaan peilata ajatteluun, jossa sielunhoitoterapiassa usein painostetaan uskovaan antamaan tekijälle synti anteeksi (Klaavu, 2023).

3.2 Sielunhoito

Sielunhoito on ihmisen auttamista hänen elämäänsä, ihmissuhteitaan ja jumalasuhdettaan koskevissa kysymyksissä. Sielunhoidon tavallisin menetelmä on keskustelu tai mahdollisesti pitkäkestoinen keskustelujen sarja, johon liittyy aina vaitiolovelvollisuus tai pappien rippisalaisuus. (EVL sanasto, i.a.) Se nähdään osana Jumalan lohduttavaa ja uutta luovaa läsnäoloa ihmisen elämässä (Vikström, 2021, s. 77–81). Sielunhoidossa ihmisen kaikki ulottuvuudet tulevat huomioiduksi ja hoidetuksi, keskustelussa on ihmisten lisäksi mukana Jumala. Se voi olla myös hyvin arkista asioiden yhdessä jäsentämistä, pöyhimistä ja hallintaan ottamista. Sielunhoidossa otetaan huomioon transsendentaalinen ulottuvuus ja uskon merkitys elämässä. Sovun syntyminen mielessä eheyttää uhrin, ja hän voi kokea Jumalan sovitusta. Nähdyksi ja ymmärretyksi tuleminen edellyttää niin uhrin kuin ammattilaisen mielessä ainutlaatuisen, kompleksisen ja ristiriitaisen ihmisyyden hyväksymistä. (Gothoni, 2014, s. 127–149.) Sielunhoito on kohtaamisen näkökulmasta dynaaminen tapahtuma, jossa osapuolet ja elementit vaikuttavat toisiinsa. Samalla sielunhoitaja myös edustaa jotain suurempaa. (Vilja-Mantere, 2021, s. 188–205.) Sielunhoidon näkemykset ovat vuosien saatossa muuttuneet. Ensimmäisen aallossa käytiin dialogista keskustelua ja käsitellään yhteisön asioita. Toisessa aallossa psykologian näkökulmat nousivat esiin. Kolmannessa aallossa ruumiillisuus nousi esiin, se siis yhdistää vanhaa ja uutta. (Saarinen, 2021, s. 20–34.)

Sielunhoidon teologia voidaan määritellä monella tapaa. Se on ajatus Jumalasta, ihmisyydestä, ihmisten tehtävästä, elämän tarkoituksesta, Raamatusta, kuolemasta, hyvästä ja pahasta. (Tervo-Niemelä, 2021, s. 113–129.) Sielunhoito on siis terapeutista, eikä sitä tule sekoittaa psykoterapiaan. Sen tavoitteena on kärsimyksen lievittäminen ja auttaminen. Siihen sisältyy empaattinen ja ymmärtävä asennoituminen lähimmäiseen sekä dialoginen kohtaaminen. (Peltomäki, 2021, s. 59–65.) Tavoitteena on tukea uhrin eheytymistä, missä osana on objektiivisen totuuden tiedostaminen. Hyväksikäytettyjä voi häiritä ajatus kaiken näkevästä Jumalasta, sillä heillä on usein vahva yksityisyyden tarve

(van der Weele, 1999, s. 32–35., s. 105). Joskus kriisin keskellä ihmisellä voi olla tarve olla vaan hiljaa (Huvi, 2022, s.27).

Pitkäjänteisessä sielunhoitotyössä sanoma armosta, rauhasta, toivosta ja uuden elämän mahdollisuudesta on mukana työssä ja voi antaa voimaa (van der Weele, 1999, s. 37–39). Hyväksikäyttäjän vastuuta ja uhrin omaa vastuuta voi olla haastavaa erottaa toisistaan, jolloin syntyy syyllisyyden tunteita, joita auttajatkin välillä istuttavat asiakkaisiin ja saa uhrin myös turvautumaan äärikeinoihin. (van der Weele, 1999, s. 105.) Sielunhoidon näkökulmasta on olennaista, että sanan ja sakramenttien välittämä anteeksiantamus tapahtuu ihmisen omantunnon lohduksi ja rohkaisuksi. Silloin kannetaan toista ja autetaan. Ristin teologian mukaan lohdutus ja luottamus ovat kätkeytyneinä ahdistuksiin ja kärsimyksiin. (Raunio, 2021, s. 40–54.) Uskonnollisissa yhteisöissä salaisuus pidetään erityisen tiukkaan. Monet asiat ruokkivat salaamista. (Kuusikallio, 2012, s.214.)

3.3 Traumasensitiivisyys

Traumasensitiivinen työote on hyväksikäytettyjen kanssa työskennellessä hyvä lähtökohta. Traumainformoidussa työotteessa ammattilainen on tietoinen traumaattisten kokemusten vaikutuksista, osaa jäsenellä niitä ja tukea asiakasta toipumisessa. Samalla hän myös ymmärtää omia reaktioitaan ja tiedostaa uudelleen traumatisoitumisen vaaran. Hyväksikäytettyjen kanssa työskennellessä eettinen arviointi on tärkeää. Mikä siinä kulttuurissa on hyvää? Hyväksikäytetty on altistunut pitkään yksipuoliselle viestinnälle ja vallan väärinkäytölle. Heistä on myös tullut luovuuden mestareita selviytyessään tilanteessaan. Heille on myös kehittynyt vahva oikeudenmukaisuuden taju. Nauru kyynelten läpi eli henkinen joustokyky hyväksikäytettyjen elämässä ja selviytymiskeinona. Lopulta menneisyys on lakannut sanelemasta hyväksikäytetyn elämäntulkua. (van der Weele, 1999, s. 121–130.)

3.4 Traumasensitiivinen teologia

Traumasensitiivinen teologia on traumatietoisen ajattelutavan toteuttamista seurakunnassa. Tämä on teoreettinen kehys, eettinen päätös ja ohjenuora, joka ulottuu seurakunnan toiminnan eri osa-alueille. Jos seurakunta ei tunnista tätä tarvetta, tapahtuu seurakuntayhteisössä turhaa uudelleen traumatisoitumista ja taantumista. (Baldwin, 2018.) Parhaimmillaan seurakunta voi eheyttää uhria, sillä ryhmissä voi oppia puhumaan asioista, jotka olivat aikaisemmin tabu. Lisäksi seurakunta voi tarjota ympärille myös yhteisön niille, joilla ei lapsuudessaan sitä ollut. (van der Weele, 1999, s. 56.)

Vanhan Testamentin sivuilla hyväksikäyttökertomukset hämmentävät, vaikka ne heijastavat aikaansa arvoineen. Nostan esiin esimerkkejä: Samuelin kirjassa mainitaan Daavidin ja Joonatanin suhde sekä kuvaillaan Saulin ja Daavidin läheiset välit. Lisäksi Samuelin kirjassa Amnon raiskaa siskonsa Tamarin ja toinen veli Absalom tappaa veljensä Amnonin (Nissinen, s. 74). Puolestaan Tuomarien kirjan 19. luvussa nainen luovutetaan joukkoraiskauksen uhriksi. (Vikström, 2017, s. 117.) Sellaista ei nykyään hyväksyisi, ja ajatus tuntuu tässä ajassa todella julmalta sekä karmivalta ja ennen kaikkea ristiriitaiselta Jumalan suuren armon kanssa. Kirkkohistoria vilisee myös orjuuttamisen, vainon ja kuoleman tarinoita. Feministien keskustelun myötä väkivalta ja hyväksikäyttö ovat saaneet kirkon huomion. Tukihenkilö voi auttaa uhria elämään häpeän ja tuskan kanssa. Lisäksi he tukevat uhria tasapainoisemman tunne-elämän ja terveempien käyttäytymismallien kanssa. (van der Weele, 1999, s.173–177.)

Parantavan yhteisön on tarjottava mahdollisuus tuskallisten tosiasioiden käsittelyyn ja se on avainasemassa uhrin eheytyemisessä (van der Weele, s.58). Kun halutaan viedä evankeliumia tähän kulttuuriin, täytyy sanomaa mukauttaa. Jos oman isä on aiheuttanut kärsimystä, ajatus Jumalasta isänä voi tuntua uhrista kuvottavalta. Hyväksikäyttäjän valheet voidaan ehkä korvata koskettavalla totuudella, että Jumala on uhrin puolella. Kiinnittämällä tekijään huomiota uhri on edelleen kiinni jollain muotoa tapahtuneessa. (van der Weele, 1999, s. 113–120.)

Hyväksikäytettyjen hengellisessä auttamisessa törmää loputtoman tarkoituksettomuuden kanssa. Samoin kuva Jumalasta voi hyväksikäytetyllä olla vääristynyt. Esiin nousee myös kärsimyksen teologian teemat ja siihen liittyvä hyväksikäytön kulttuuri. Hyväksikäytettyä voi lohduttaa ajatus, että Jeesus tietää kärsimyksen. Ristiinnaulitseminen voidaan tulkita raakana pilana, ivamukaelmana raiskauksesta. (van der Weele, 1999, s. 141–145.) Seksuaalista hyväksikäyttöä edeltää usein tietynlainen alistamisen ja vallan väärinkäytön ilmapiiri. Kun yhteisö sallii henkisen ja hengellisen väkivallan tapahtumisen, se antaa mahdollisuuden myös ruumiilliselle ja seksuaaliselle väkivallalle. Jos seurakunnassa esiintyy seksuaalista hyväksikäyttöä, se kertoo evankeliumin vähäisestä vaikutuksesta yhteisön arvoihin ja käytösmalleihin. Hyväksikäytettyjen kulttuurin helmiä on kuitenkin useita. Voimavaroja kätkeytyy selviytymiskeskiseen elämäntyyliin, toimintahäiriöisiin ihmissuhteisiin, traumaattiseen suhteeseen seksuaalisuuteen, epäluottamukseen, voimattomuuteen ja tunteeseen omasta poikkeavuudesta. Tämän lisäksi selviytyjillä on vahva taistelutahto ja paljon sisukkuutta. (van der Weele, 1999, s. 159–165.)

3.5 Toivon näkökulma diakoniassa

Toivo voi tukea hyväksikäytettyä kärsivää läheistä elämän uudelleenrakentamisessa. Siinä voi välittyä toivon lisäksi myös rauhan tunnetta, jossa on suurta voimaa. (van der Weele, 1999, s. 193–230.) Toivo on monia asioita, esim. tietoisuus ajan kulumisesta, tilanteen muuttumisesta ja eriarvoisten vaihtoehtojen olemassaolosta. Se voi myös tarkoittaa harrasta odotusta, jonkin hyvän ja halutun toteutumista tai lujaa luottamusta siihen, että haluttu toteutuu tai onnistumisen tai selviytymisen mahdollisuutta. (Mäkinen, 2021, s. 169–187.) Uhreille on hyvä muistuttaa, ettei Jumala jätä heitä yksin. Samalla on hyvä olla tietoinen heidän erityisestä symbolikielestään, sillä sanoilla, kehonkielellä tai sanonnoilla voi olla erityisiä merkityksiä tässä kulttuurissa. (van der Weele, 1999, s. 231–238.) Tutkimukset osoittavat kiistatta, ettei seksuaalinen hyväksikäyttö ole pelkkä sattuma tai hairahdus, vaan osana laajaa oireiden kirjoa. (van der Weele, 1999, s. 325–326.)

4 UHRIEN JA SELVIYTYJIEN ÄÄNET

Aloitän tämän kappaleen lainaamalla Pehmoainoa ja Maija Vilkkumaata. Musiikissa ja lyriikoissa nostetaan kauniilla tavalla esiin uhrien äänen ja kokemusten raakuus. Häirintää #metoo kampanjan myötä on tehty näkyväksi ja monta epäasiallista toimintatapaa voi lukea kootusti lyhyinä lainauksina (Lindén, 2024, s. 149-166).

“Et saa ikinä anteeksi, eikä sun kuuluukaan.
Oot yksi niistä, joita aukioilla tuomitaan.”
(Pehmoaino, 2024)

Työssäni nostan uhrien äänen esiin, sillä heitä on monesti yritetty vaientaa niin tekijöiden kuin median toimesta. Se näkyy myös taiteessa ja kirjoissa. Löysin tietoa etsiessäni paljon erilaisia selviytyjien tarinoita. Yhdessä kuvataan sielunhoitoterapeutin apua osana prosessia (Björkström, 2009). Useammassa taustalla on myös uskonnollinen yhteisö. Esimerkiksi Maijan tarinassa kuvataan lapsuuden särkymistä vanhoillislestadiolaisessa yhteisössä (Hurtig & Leppänen, 2012). Näissä kuvataan paljon arvottomuuden tuntemuksia, itsesyytöksiä, raivoa, vihaa ja kostoja. Esimerkit ovat vain jäävuoren huippu, mutta auttavat toivottavasti luomaan kuvaa ilmiöstä.

Voidakseen auttaa uhreja, on ensin opittava ymmärtämään heidän maailmansa todellisuutta. Traumatuskalle on kuitenkin vaihtoehtoja: kuvitelmat, lamaantunut epätoivo, kuolema ja usko sekä tietysti elämä. Toivon ja luottamuksen palautumista voidaan kuvata valon tulemisena pimeyteen tai värien palaamisena maailmaan uhrin silmissä. (van der Weele, s.43–60.) Moni tekijä ei tule tuomitukseksi vaikenemisen tai muun seikan takia. Laissa on olemassa vanhenemisaikoja, ja niitä on vuosien aikana muokattu. Tekijä sammuttaa uhrin voiman, ja sitä verrataan emotionaaliseen murhaan.

“Sä väitit, että mitään en oo ilman sua
näätkö tän veitsen, mä oon teroittanut
miksi sä teit sen, sammutit mut” (Vilkkumaa, 2003.)

Brusilan kuvaa useita uhrien tarinoita. Ensimmäinen tyttö oli päätnyt väärään seuraan ja valehdellut menoistaan vanhemmilleen. Hän päätyi humalassa hyväksikäytetyksi. Hän kärsi häpeästä, itseinhosta, painajaisista, ahdistuksesta, bulimiasta, viiltelystä ja pahasta olost. Hän puhui asiasta vasta myöhemmin. Toinen tyttö tutustui yksinäisenä netissä vanhempaan mieheen. Tämä pakotti uhrin tekoihin ja uhkasi levittää kuvia. Hän kärsi shokista, harhaäänistä, raivareista, viiltelystä, karkailusta ja päätyi laitokseen saamaan oikeaa apua. (Brusila ym., 2009, s. 86–91.)

Kolmas tyttö oli niin ikään yksin ja löysi verkosta seuraa. Hän joutui hyväksikäytetyksi ja asia paljastui vahingossa. Hän pitää itseään todella sinisilmäisenä ja syyttää itseään tapahtuneesta. Neljäs tarina kertoo ystävyksistä, jotka kaupungilta päätyivät muiden mukaan. Humalassa he joutuivat hyväksikäytetyiksi. Heillä on muistissa aukkoja ja opettaja auttoi heitä poliisin luo. Viides tarina kertoo nuoren pojan leirikokemuksesta ja hyväksikäytön yrityksestä. Siihen liittyi myös homovihaa. Kokemus sai uhrin hiljenemään ja aiheutti paljon ahdistusta. (Brusila ym., 2009, s. 86–91.)

Kuudes tarina kertoo oireiden laajuudesta. Niihin kuului syömishäiriö, päihteet, viiltely, itsemurhayritykset, masennus, voimattomuus, toivottomuus ja erikoinen käytös suhteissa. Seitsemäs tarina kuvaa pakko-oireita ja ristiriitojen välttelyä. Samalla suhde vanhempiin on jäänyt etäiseksi. Muiden miellyttäminen aiheutti hänelle paljon haasteita aikuisena. (Brusila ym., 2009, s. 86–91.)

“Joo, se tulee sun luokse ja kuiskaa: me tunnetaan,
muistatko, niin sä olit viime vuonna vielä pieni,
mut nythän sulla on kaikkea jo.
Ja sit se sanoo: sul on hyvä suu, kosteet huulet
ja muukin on aika okei, älä sano ei.
Se sanoo tähän tuu, sun täytyy vapautuu,
mä tiedän, että säkin haluat”.
(Vilkkumaa, 2005.)

Tekijät voivat käyttää uhriin houkuttelua ja valtaa, kuten yllä olevassa esimerkissä. Eräs ei kyennyt ikinä kertomaan opettajansa tekemästä pahasta, eikä lopulta jaksanut elää. Toinen selviytyjä uskalsi ottaa ammattilaiseen yhteyttä

pitkän naapurin hyväksikäytön jälkeen. Kolmas selviytyjä joutui isänsä hyväksikäyttämäksi muun perheen saadessa myös osansa. Näitä edellä mainittuja tapauksia yhdistää se, etteivät viranomaiset uskoneet. (Molander, 1996.) Usein taustalla on myös uskonnollinen yhteisö. Eräässä uhrin tarinassa kuvataan sielunhoitoterapeutin apua osana prosessia (Björkström, 2009). Maijan tarinassa kuvataan lapsuuden särkymistä vanhoillislestadiolaisessa yhteisössä (Hurtig & Leppänen, 2012). Alla kuvataan osuvasti sitä yksinäisyyden tunnetta, jota uhrin kokevat.

“Se yksin täytyy kantaa, haavat liinoihin kääriä, parantaa.
Kaataa hyllyt, riuhtoo verhot maahan, ikkunaan huuruhunnun
puuskuttaa.
Sormellaan siihen piirtää, silmät, nenän ja suun siihen piirtää.
Eikä luovu mistään, vaikkei henkeä saa.” (Stella, 2008.)

Yhdessä tarinassa uhri kutsui itseään hiljaiseksi Annaksi, koska ei voinut kertoa kenellekään, mitä hänen ja hänen isäpuolensa välillä tapahtui. Vasta aikuisena hän on valmis murtamaan vaikenemisen muurin vuosikausia kestäneestä seksuaalisesta hyväksikäytöstä, sen aiheuttamasta kärsimyksestä ja pelosta, väkivallan vaikutuksesta elämään sekä siitä, miten menneisyyden traumaista on mahdollista selviytyä. (Lötter & Mäntylä, 2010.) Zen Cafen kappaleessa kuvataan tätä vaikenemistä todella osuvasti.

“Älä kerro tästä äidille tai kavereille koulussa,
kun välitunnin aika vihdoin on.
Minä pidän tämän salaisuuden, pidä sinä myös,
se olkoon tämä meidän kahdenvälinen.
Älä isällekään mainitse, hän tietää,
että minä olen luotettava vanha kaveri.
Mä luulen, et sun leikkikoti kaipaa uudet kalusteet ja pihakeinun
kirikkaankeltaisen.” (Putro, 2002.)

Yhden uhrin tarina kuullaan podcastissa. Hän korosti vaikenemistä, häpeää ja pelkoa hiljentämisestä. Hän kuvaa muistavansa edelleen äänet ja tuntemukset. Hän myös kertoo, miten vaikeaa oli uskoa oman sisaruksen tekevän pahaa, eikä hän kertonut tapahtuneesta. Kertoja häpesi tapahtunutta, pelkäsi pahempaa ja näki painajaisia tapahtuneesta. Hän kuvaa tapahtuneen haavoina iholla, jotka ovat nauhoituksen aikana kiinni, mutta kukaan ei tiedä miten niiden käy. Mutta kerran jo selvittyään keinot löytyvät kyllä uudestaan. Hän toivoo, ettei muiden tie

olisi niin kivikkoinen. Hän korostaa lopuksi häpeän olevan tekijän, eikä uhrin. (SVP, 2021) Vaikenemisen kulttuuri tavallaan pienensi uhria ja esti häntä puhumasta kuin alla olevan lainauksen kertojaa.

“Ujonlainen keijukainen, asioistaan vaitonainen
Kaukaa kyneleensä kiertää
Yksinäinen, päältä jäinen, rakkaudessa kerjäläinen,
Kengät kuljettaa ja hiertää
Ja sen kodissa jossakin ne soittivat jo poliisin,
Ja se yksi paskiainen katu, mutta anteeksi ei saa”
(Vilkkumaa, 2006)

Van der Weele kuvaa osuvasti muistojen, traumamuistuttajien ja traumaoireiden piinaavuutta neljän henkilön kautta. Yksi on joutunut isänsä hyväksikäyttämäksi. Oireiksi mainitaan painajaiset, paniikki ja kouristelu. Toinen joutui naapurin vanhemman lapsen hyväksikäyttämäksi. Hänellä kuvataan olevan haasteita kiintyä toisiin ihmisiin ja hän peräytyy herkästi. Kolmas kuvaa opettajan hyväilyjä, jotka hänen äitinsä keskeytti. Hän kuvaa vihaavansa muistoja ja tunteita sekä on koulussa vetäytyvä. Neljäs on äitinsä hyväksikäyttämä ja kertoo muistikatkoista. Hänelle muistot palasivat myöhemmin. (van der Weele, 1999, s.17–19.)

Tarinansa jakaa myös myöhemmin sosiaalialalle työllistynyt selviytyjä. Hän haluaa jakaa uhreille näkökulman, ettei kukaan ole kokemuksensa kanssa yksin. Hän korostaa tarinassaan myös vanhempien häpeää sisaruksen kumppanin raiskauksen jatkumisesta ja uhrin voinnin tilasta. Hän kuvaa myös etsivänsä kaiken keskellä turvallisuuden tunnetta. Sisaruksen kumppanin toiminta alkoi sopimattomista kommentteista, elokuvien katsomisesta ja koskettelusta. Samalla uhri toivoi, että joku olisi nähnyt hänen hätänsä ja kuullut hänen hätähuutonsa rivien välistä. (Hihnala, 2024.)

Näissä uhrien tarinoissa kuvataan paljon kipuilua, arvottomuuden tuntemuksia, itsesyytöksiä, vaikenemista, raivoa, vihaa ja kostoja. Samaan nivoutuu suunnaton häpeä, arvottomuus, mitättömyys ja yksinäisyys. Tunteet voivat olla niin suuria, että uhrille tuntuu helpommalta valita kuolema. Näissä uhrien tarinoissa korostuu häpeä, vaikeneminen, itsetuhoisuus, ahdistus ja avun saamisen vaikeus. Keskustellessani aiheesta muissa yhteyksissä tämä avun saamisen vaikeus korostui myös selvästi. Podcasteissa, kirjallisuudessa ja keskusteluissa on

noussut myös esiin ammattilaisten osaamisen puute näin tabun ilmiön kohdalla. Voisin nostaa esiin vielä näkemisen ja nähdyksi tulemisen tärkeyden. Kohtaamistyössä olisi todella tärkeää antaa asiakkaalle aikaa ja läsnäoloa. Osoittaa suurta ammattitaitoa nähdä hiljainen kärsimys kaiken keskellä. Sitä Pehmoainon rivit kuvaavat tätä mielestäni todella osuvasti. Podcastin kertojassa näkyy tämä saman tyylinen vaikeneminen ja moni muukin tarina kuvaa kulissista kiinni pitämistä jollain muotoa.

“Sä varmaan tunsit mut ennen kun olit tavannut
Kuulit mun sanat vaik olin vaan hiljaa
Mikään ei oo kai muuttunut kun mitään ei sattunut.”
(Pehmoaino, 2022.)

Haluan lopettaa uhrien tarinat toivon näkökulmaan. Ammattilaisena on hyvä ja tärkeää olla uhrin rinnalla hänen matkallaan kohti sisäistä valoa ja voimaa. Se on kauneinta, mitä voi auttajan roolissa tehdä. Tätä ei ole helppoa kirjoittaa, mutta sen takia se varmaan onkin koko työni ytimessä. Kiitos kun luit tähän asti ja annoit aikaasi uhrien tarinoille. Ja uhreille: te selvisitte!

“Ei uhri vaan selviytyjä
On alkanu selkiytyä, kuinka koston ja kukoistan
Voiton viereeni vetäsen, ja elämässä etenen”
(Vilma Jää, 2023.)

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa hyväksikäytön uhrin kohtaamiseen liittyviä seikkoja ja työstää niistä kooste ennen oppaan laatimista. Tämän työn tarkoitus on koota yhteen aikaisempaa tietoa ja luoda siitä uutta tiiviissä muodossa olevaa muistilistaa yhteiskehittämisen keinoin. Alussa etsin olemassa olevaa tietoa ja jatkoin siitä teemojen rajaamiseen.

Tavoitteena oli tuottaa yhteiskehittämisen keinoin opas ammattilaisten käyttöön, ja sitä kautta vahvistaa inhimillistä selviytyjien kohtaamista. Oppaassa pyrittiin hyvin tiiviiseen ja selkeään ilmaisuun. Tavoitteena oli pieni opas ja sen osana kohtaamisen muistilista. Keskiöön nousivat kohtaamisen haasteet, onnistuneet keinot, traumaoireet ja oppaan keskeiset viestit.

Musiikin lempein sanoin, jokaisen tarina on arvokas (Putro, 2009). Toisten arvostaminen onkin kohtaamisen pohjalla. Ammatilaisen on myös hyvä pitää mielessä, että sanat luovat todellisuuksia. Uhrin aseman muuttaminen selviytyjän mentaliteettiin on kuitenkin todella pitkä ja kivinen tie. Siinä tarvitaan uhrin vierelle tukijoita ja lempeyttä, jotain sielujen sympatiaa ja toisten kannattelua.

6 TAUSTA JA YHTEISTYÖKUMPPANI

Tämä opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Suomen Delfins ry:n kanssa. Menetelmänä oli toiminnallinen yhteiskehittäminen ja työn tulos on selkeä kohtaamisen opas ammattilaisille. Väkivaltatyö on ammattilaisille kuormittavaa ja jaksamisesta on tärkeää pitää huolta (Kallio, 2009, s. 116–117). Ammattilaisille haluan siitä huolimatta valaa uskoa oman läsnäolon, rauhallisuuden ja kohtaamisen taitoihin. Työelämässä on vaikeiden asioiden äärellä tärkeää nähdä toiset ihmisinä ja pyrkiä kannattelemaan niitä, joilla on haavoja ja ongelmia. Kaiken keskiössä on turvan ja luottamuksen luominen asiakaskohtaamisiin (Kallio, 2009, s. 116–117). Moni hyväksikäytön uhri haluaa vaan aikaa, tilaa ja kuuntelua omalle tarinalleen. Kukaan ei pyydä ammattilaiselta enempää. Kohtaamiseen on aikanaan tuotettu myös videomateriaalia ja vinkkejä puheeksiottamiseen (Karppinen & Lehti, 2019). Tietoisuuden ja kehokasvatuksen tukemiseen on ollut myös tapahtumia osana opinnäytetyötä (Kankaanpää, 2024).

Suomen Delfins ry toimii lapsuudessa hyväksikäytettyjen aikuisten kohtaamisen ja toipumisen tukena. Se tarjoaa vertaistukiryhmiä, neuvontaa, seksuaalineuvontaa, erilaisia tapahtumia, kursseja, luentoja, tietovideoita, oppaita ja jäsenlehtiä. Verkkosivuillaan yhdistys kuvaa historiaansa ja tavoitettaan todella kauniisti. Yhdistys on saanut nimensä delfiineiltä, jotka auttavat sairastuneita tai haavoittuneita lajitovereitaan siihen asti, että nämä tervehtyvät ja tulevat toimeen itsenäisesti. (Delfins ry, i.a.)

7 KEHITTÄMISYÖN PROSESSI JA MENETELMÄT

Ilmiöön perehtymisen taustatyö oli kertynyt elämän ja opintojen aikana. Ennen Delfinsin ammattilaisten tapaamista kartoitin olemassa olevat oppaat ja materiaalit, jotta tekemäni työ toisi ammattilaisille uutuusarvoa ja eri osaamisalojen yhdistävää työskentelyä. Laadin työskentelyn pohjalle joitain kantavan teeman ehdotuksia ja kysymyksiä, joihin tapaamisen aikana etsittiin yhdessä vastauksia. Opas eli lopullinen tuotos tehtiin yhteisen työskentelypäivän ja kommenttien jälkeen. Menetelmäksi valikoitui yhteiskehittäminen.

Alla olevassa kuvassa avaan prosessin etenemistä. Ideoinnin ja suunnittelun aikana huomasin osan asioista kulkevan läpi koko prosessin. Yhteistyön suunnittelu vaati aikataulujen sovittamista ja sopivien menetelmien kartoittamista. Menetelmäksi valikoitui yhteiskehittäminen, joka tapahtui yhteisessä tapaamisessa kasvokkain. Tapaamisen jälkeen laadin oppaasta luonnoksen, jota asiantuntijat vielä kommentoivat. Arviontiin kuului lopullisen version palautteen kerääminen ja tämän raportin kirjoittaminen sekä seminaarissa esittäminen.

Kuva 2. Kooste opinnäytetyöni prosessin etenemisestä

7.1 Ideointivaihe

Ideointi alkoi jo oikeastaan, kun hain opiskelemaan. Olin haaveillut hyväksikäytettyjen auttamisen tukemisesta. Etsin mahdollisia yhteistyötahoja ja kysyin useammasta yhdistyksestä mahdollisuutta yhteistyöhön. Asiakslähtöisyydestä ja osallisuudesta lähteminen on mainittu sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) ja yhteiskehittäminen on yksi keino vastata vaatimukseen (THL, i.a -a). Yhteiskehittäminen on keino luoda ratkaisuja sosiaali- ja terveysalan haasteisiin, se vaatii kärsivällisyyttä, dialogia ja

vuorovaikutustaitoja. Se tarkoittaa yksinkertaisimmillaan käyttäjien osallistumista palvelujen suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin (Keskitalo ym., 2021). Yhteiskehittämisellä pyritään ratkaisemaan haasteita (Keskitalo ym., 2021). Sen lisäksi hyödynsin myös muita yhteiskehittämisen ja toiminnallisen opinnäytetyön menetelmiä. Ammatillaiset voidaan kutsua työskentelyyn esimerkiksi Learning café- menetelmällä (Dahlgren & Weckman, 2020).

Tarkoituksena työskentelyssä voi olla esimerkiksi keskustelu, näkemysten selittäminen sekä yhteisymmärryksen luominen (Innokylä, i.a.). Kehittämispainotteisen opinnäytetyön toiminnan tuotoksena syntyy ammatilliseen käyttöön opas (Airaksinen & Vilkkä 2003, s. 9). Yhteiskehittämisen menetelmät auttavat ratkaisemaan moniulotteisia yhteiskunnallisia ongelmia (Määttä ym., 2021). Yhteiskehittämisessä voidaan sekoittaa myös eri menetelmiä. Learning Cafe ja Workshop voidaan yhdistää sopivaksi ratkaisuksi juuri kyseisen työn tavoitetta varten. (Mamia & Holmberg-Peimola, 2023.) Yhteiskehittämisen prosessissa kuljetaan yhdessä: alun suunnitteluvaiheesta konkreettiseen lopputulokseen (Metropolia, 2019).

7.2 Suunnitteluvaihe

Suunnitteluvaiheessa valittiin käytettävät käsitteet ja rajattiin oppaan näkökulmaa. Aihetta rajattiin vain kohtaamisen ja ilmiön luonteen teemoihin ja pyrin muokkaamaan teoriaosuutta sen mukaisesti. Asetin itselleni taustakysymyksiä ja mietin sopivia lähestymistapoja yhteiskehittämiseen. Tarkoitukseni oli hyödyntää visuaalista silmääni ja tiivistämisen taitoani lopputuloksessa. Tavoitteena oli tuottaa helppolukuinen pieni kohtaamisen opas, josta ammattilainen saa nopeasti olennaiset vinkit. Oppaan osaksi tuli myös pieni visuaalinen tarkistuslista työn tueksi.

7.3 Työstämisvaihe

Käytännön toteutus alkoi taustatiedon etsimisellä ja tavoitteiden kirkastamisella keväällä 2024. Yhteistyöpalaveri oli helmikuussa ja yhteistä työskentelypäivää suunniteltiin maaliskuun aikana. Ohjaajien kanssa keskusteltiin työskentelypäivän teemoista ja kävi ilmi, että yhteistyötahon toive puhua myös seurakuntien kohtaamisen erityispiirteistä menee työskentelyn osana hyvin oppaan mukaan ja sitä pohdittiin yhtenä teemana työskentelypäivässä. Se rajattiin itse työssä yleiselle tasolle ohjaajan kanssa sovitus (Thitz, 6.3.2024). Tarkempaan kysymyksiä ja työskentelyn teemojen valintaan vaikuttivat suunnitteluvaiheessa käydyt keskustelut ja Delfins ry:n resurssien käyttäminen. Sain muiden näkökulmia samaan sanapilveen pohjalle ja jatkoimme siitä yhteisessä työskentelyssä. Samaa kysymyssarjaa vastasi siis useita Delfins ry: asiantuntijoita.

Työstäminen alkoi yhteistyöpalaverilla, jossa mietittiin yhteiskehittämisen etenemistä. Työskentelyn aikana muodostettiin työelämäkumppanin asiantuntijoiden kanssa yhteinen näkemys siitä, mitkä ovat yleisimpiä kompastuskiviä hyväksikäytön uhrin kohtaamisessa, ja keskusteltiin niiden ehkäisemisestä. Yhteisessä keskustelussa esiin nousi uskomisen tärkeys, ihmisen näkeminen ja asiakkaan tahtiin eteneminen sekä muita asioita kohtaamisen tueksi. Menetelmänä käytin asioiden koostamista sanapilviin. Yleisimmät vastaukset sanapilviin olivat sanoittamisen, validoinnin, uskomisen ja ennakoimisen teemoihin liittyviä Hyväksikäytetylle on todella tärkeää tuntea olonsa kuulluksi ja turvalliseksi kohtaamisen aikana. Asiantuntijalle tieto tuo varmuutta tilanteeseen ja auttaa olemaan oikeasti läsnä asiakkaalle.

Käytännön lumipallo, työpaja ja kahvilatyöskentely tuntui sopivimmalta eri teemojen työstämiseen. Jokaista teemaa alustettiin, annettiin aikaa työskennellä ja koottiin työskentelystä muistiinpanoja sanapilveen. Lopuksi keskusteltiin kaikkien teemojen aiheista vielä koko tiimillä ja suunniteltiin jatkoa. Työskentelyn perusteella keräsin yhteen jokaisen valitun teeman/kysymyksen olennaisimmat nostot ja huomioin keskustelussa esille nousseet tarpeet oppaalle. Keskusteluissa nousi esiin, että hyväksikäytön kohtaamista ei pidä kauhistella, pelätä tai varoa. Asioista saa puhua suoraan, eikä asiakas mene rikki

mahdollisin tavoin. Käsikirjoitusta esittäessäni seminaarissa sain palautetta valitusta kielestä ja uhrien äänien esiin nostamisesta. Se tuntui tärkeältä eettisesti herkän aiheen äärellä.

Esitarkastusvaiheessa käytiin oppaan lopullinen versio läpi Delfinsin kanssa. Kommenttien perusteella tehtiin viimeinen versio julkaisua varten ja laaditaan sen ympärille tarvittavat saatetekstit. Parhaimmillaan opas voi toimia jopa interventiona ammattilaisen työn keskellä (Dahlgren ja Weckman, 2020). Toiminnallinen opinnäytetyö mahdollistaa suoran ja nopean tiedon keräämiseen. Sen vuoksi se sopi oppaalle hyvin. (Vilkkä & Airaksinen, 2003.)

Tuotokseen eli oppaaseen valikoitui hyvin tiivis ja jämäkkä sanoitus sekä yksinkertaisen herkkä ulkoasu. Samalla tehtiin ammattilaiselle pieni muistilista työarjessa käytettäväksi. Delfinsin asiantuntijat kommentoivat oppaan luonnosta toukokuun 2024 aikana. Käsikirjoitusta työstin kesän 2024 aikana ja 21.8.2024 esitin sen seminaarissa. Ilmoittauduin arviointiprosessiin lokakuussa 2024. Julkaisuseminaarini oli 18.11.2024. Korjauksia tein syksyn aikana ja palautin valmiin työn sen jälkeen. Kokonaisuudessaan työskentely sujui hyvin ja nopeasti. Työn viimeistelyn pätkäily tuntui tahmeammalta kuin muut vaiheet.

8 EETTISET NÄKÖKOHDAT JA LUOTETTAVUUS

Työhöni vaikutti paljon se, että tein työn yksin. Pysin työskentelyssä olemaan hienotunteinen ja eettisesti hyvin kriittinen sekä huolellinen. "Ihmisarvo, ihmisoikeudet ja sosiaalinen oikeuden mukaisuus ovat keskeiset eettiset periaatteet ja ammattietiikan lähtökohdat, joihin sosiaalialan ammatillinen työ nojaa." (Talentia, 2017). "Eettinen toiminta vaatii onnistuakseen sekä yhteisötason vastuunkantoa että ammattilaisten eettistä vastuuta." (ETENE). Taustamateriaalin käsittely tulee tehdä eettisesti kestäväällä tavalla (Arene). Lisäksi noudatin työskentelyssä Diakin sekä tutkimuseettisen neuvottelukunnan eettisiä periaatteita ja opinnäytetyön eettisiä ohjeita (TENK). Sielunhoidossa etiikka on keskeisessä osassa ylipäätään, sillä siinä on aina mahdollista käyttää valtaa väärin (Kettunen, 2013, s. 76–145).

Delfins on laatinut eettiset ohjeet sisältävät sekä asiakkaan että työntekijän oikeuksia. Työntekijä on asiakasta varten, eikä käsittele keskustelussa omia ongelmiaan. (Delfins, i.a.) Kaikessa toiminnassa pyritään pysymään nimettöminä tai ainakin tunnistamattomina. Diakoniatyössä tehtävää sielunhoitoa pitäisi tehdä eettisesti kestäväällä tavalla (Mulari, 2024). Kohtaaminen vaatii jatkuvaa osaamisen päivittämistä ja tällaiset oppaat voivat helpottaa sitä. Yhteiskehittämistä pidetään yleisesti eettisesti luotettavana menetelmänä (Salmela, 2023). Tiedon keräämisessä toimin eettisesti. Lähteet olivat luotettavia ja vertaisarvioituja. Pro gradut, opinnäytetyöt ja väitöskirjat johdattivat minut lumipallomenetelmällä tieteellisten artikkelien äärelle. Löysin van der Weelen kattavan teoksen. Hän on sielunhoitoterapeutti, joka on perehtynyt aiheeseen. Lisäksi perehdyin Eevan pro gradu työhön, joka on ensimmäinen Suomessa julkaistu työ sisarusten välisestä väkivallasta sekä Jyläskoskin pro graduun, jossa nousee tutkimani ilmiö myös esiin.

9 POHDINTA

Hyväksikäytön ilmiötä pidetään usein vaiettuna, arkaluontoisena, hävettävänä ja todella tabuna. Se kävi ilmi jo heti ideapaperia laatiessa prosessini ideointivaiheessa. Ne olivat kohtaamisen haasteet, traumaoireet, oppaan nostot ja yhteisöjen voima. Lapsuuden aikaisen hyväksikäytön haavoittavuus johtuu osaksi sen suuresta säröstä luottamukseen muihin ihmisiin ja tallentumisesta kehomuistiin. Vaietun ilmiön kohtaaminen vaatii ammattilaiselta laajaa osaamista ja eettistä herkkyyttä. Kentän tilanne on eskaloitunut hoitovelkaan ja psykiatrian jonot ovat kasvaneet viime vuosina (THL Tilastoraportti 37/2022). Huolen julkisen puolen rapautumisesta jakavat terapeutit laajalti, sillä kuntoutuja päätyy hakemaan toimeentulotukea kattamaan terapiakustannuksia (HS, 6.10.2022). Työni tavoitteena oli kehittää yhteiskehittämisen menetelmällä opas hyväksikäytettyjen kohtaamisesta ammattilaisille Delfins ry:n kanssa. Suunnitteluvaiheessa valittiin menetelmä ja työskentelyn teemat.

Alussa olennaista tuntui myös olevan koko prosessin läpileikkaava eettinen tarkastelu. Yhteistyössä esiin nousseet asiat ja huolenaiheet ovat linjassa kirjallisuudessa esiin nousseiden haasteiden kanssa. Siinä mielessä pidän työskentelyäni todella onnistuneena. Käsikirjoitusta työstäessäni ja viimeistellessäni oli todella pysäyttävää huomata, miten Freudin ajattelu on omalta osaltaan ollut vahvistamassa patriarkaattia ja vaientanut inestien uhrien tarinoita. Toivon lukijoiden, ammattilaisten ja ennen kaikkea uhrien puolesta, että hiljaisuus rikotaan ja ilmiöstä voidaan puhua avoimemmin. Ammatillisesti tämä työskentely antoi minulle rohkeutta nostaa vaiettuja asioita esiin ja puhua hankalista asioista. Yleisesti tietoisuuden lisääminen on todella tärkeää ja auttaa toimintatapojen juurtumista kohtaamistyöhön. Opasta voidaan myös hyödyntää muidenkin ammattilaisten työssä ja selviytyjien toipumisessa.

Tavoitteina oli koostaa pieni muistilista ja opas selviytyjien kohtaamiseen. Samalla yhteen koottu tieto ja selkeä opas mahdollistavat tiedon helpon levittämisen. Tässä samalla voidaan hyödyntää yhteistyötahon alustoja ja verkostoja. Mielestäni onnistuin tavoitteessa ja työskentelyssä hyvin, sillä yhteistyö oli sujuvaa ja syntynyt opas visuaalisesti selkeä ja tiivis. Havaitsin, että

tietoa oli todella paljon saatavilla, ja kaiken sen tiivistäminen osoittautui yllättävän haastavaksi. Tuntuu, että olisin halunnut sukeltaa aiheessa vieläkin syvemmälle ja tehdä jopa ihan kohtaamisen pienen käsikirjan lyhyen oppaan sijaan.

Opasta voisi tulevaisuudessa hyödyntää laajemmin tietoisuuden ja osaamisen levittämisessä, esimerkiksi terveydenhuollossa, poliisissa, vankiloissa ja nuorisotyössä. Jatkossa esiin voidaan myös nostaa ammattilaisen kuormitus näin arkaluontoisten asioiden kanssa työskennellessä. Eettinen stressi, empatiauupeumus ja muut jaksamisen haasteet voisivat hyvin olla uuden tutkimuksen aihe ja tuoda uutta tietoa ammattilaisten työurille. Lisäksi sisarusten välisen väkivallan tutkimustyö on vasta hyvin alussa, siitä on vasta muutamia tutkimuksia tehtynä. Toivottavasti tämä työ voi avata ilmiötä enemmän antaa uudenlaista ymmärrystä kohtaamistyöhön. Nyt on aika puhua ja lisätä tietoisuutta!

LÄHTEET

- Airaksinen, T. ja Vilkka, H. (2003). *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Helsinki: Tammi.
- Anonyymi (2021). Jakso 29. Häpeän viitta. Siitä on vaikea puhua –podcast.
- Antikainen, J. (1994). Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö: Ammatilliset haasteet ja työorientaatiot. Stakes.
- Arene. (2019). Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. <https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?t=1578480382>
- Baldwin, J.L. (2018) Trauma sensitive theology. Thinking theologically in the era of trauma. Cascade books.
- Boon, S., Steele, K., van der Hart, O. (2011) *Traumaperäisen dissosiaation vakauttaminen*. Traumaterapiakeskus.
- Brjörkström, A. (2009) *Rikotut rajat*. Kustannus oy Uusi Tie.
- Brusila, P., Hyvärinen, S., Kallio, M., Porras, K., Sandberg, T., & Alkio, P. (2009). *Eikö se kuulu kenellekään? -Rohkene kohdata seksuaalisesti kaltoinkohdeltu nuori*. Väestöliitto. VL-markkinointi.
- Burke Harris, N. (2019). *Syvälle ulottuvat juuret. Turvattomasta lapsuudesta tasapainoiseen aikuisuuteen*. Basam books.
- Butchart, A., Phinney, A., Mian, M., Furrniss, T. & Kahane, T. (2006). Preventing Child Maltreatment: a guide to taking action and generating evidence. World Health Organization & International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect. Saatavilla 2.3.2020 https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43499/9241594365_eng.pdf;jsessionid=DD22B51CAE54E2E645B81A397F9AC56B?sequence=1
- Delfins ry. (i.a) Miten trauma vaikuttaa kehoon? -video. Saatavilla 29.1.2024 <https://suomendelfins.fi/video/miten-trauma-vaikuttaa-kehoon/>
- Delfins ry. (i.a.) Eettiset periaatteet. Saatavilla 7.3.2024. <https://suomendelfins.fi/puhelin-ja-verkkoauttamisen-eettiset-periaatteet/>

- Delfins ry. (i.a.) Suomen Delfins ry. Saatavilla 19.1.2024.
<https://suomendelfins.fi/suomen-delfins-ry/>
- Dinsmore, C. (1991). *From Surviving to Thriving. Incest, feminism and recovery.* State University of New York Press.
- Eeva, E. (2018) Sisarusten välisen väkivallan merkitykset internetkeskusteluissa. <https://helda.helsinki.fi/items/5bcffa1a-b440-4b3c-988d-fdbe1ab96e64>
- Ellonen, N. (2012). *Kurin alaiset.* Poliisiammattikorkeakoulu. Tampereen yliopistopaino- Juvenes Print
- ETENE STM. (2019). Sosiaali- ja terveystieteiden eettinen perusta.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/70260>
- Gothi, R. (2014). *Auttava kohtaaminen II. Sielunhoidon menetelmät ja käytäntö.* Kirjapaja.
- Gul, H, Gul, A., Yurumez, E., Öncü, B. (2020) Voices of adolescent incest victims: A qualitative study on feelings about trauma and expectations of recovery. Archives of Psychiatric Nursing. 34 (2), s. 67-74.
- Hallamaa, J. Teoksessa: P., Luomanen, N., Huttunen, K., Virtanen. (toim). (2017). *Sisäänkäyntejä Raamattuun: Tulkitsijan kirja.* s. 207-225. Kirjapaja.
- Hardy, M. (2001) Physical Aggression and Sexual Behavior Among Siblings: A Retrospective Study. Journal of Family Violence, 16 (3), s. 255–268.
- Harhaoppia Podcast Queer Joosef ja seksuaalinen väkivalta. Jakso 57.
- Heikinheimo, A. & Tasola, S. (2004). *Vain muistamalla voi unohtaa. Seksuaalisesti hyväksikäytettyjen naisten ryhmäterapia. Tie toipumiseen.* Kopijyvä oy.
- Hihnala, I. (2024). *Kättesi jälki reidelläni.* Deadline kustannus.
- Huvi, T. *Rikkirevitty.* 2022. Suomen Lähetysseura.
- Hurtig, J. & Leppänen, M. (2012) Maijan tarina - lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö yksilön ja yhteisön traumana. Kirjapaja.
- Hänninen, K. (2007). Palveluohjaus – Asiakaslähtöistä täsmäpalvelua vauvasta vaariin. Stakesin raportteja 20/2007. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201210319566>
- Jyläskoski, N. (2023). Sisarus, lapsi ja väkivallan uhri: uhrien sisarusväkivalta-kokemukset perhesysteemissä. Lapin yliopisto.
<https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/65404>

- Kallio, M. (2009). Työntekijän tunteet ja jaksaminen. Teoksessa *Eikö se kuulu kenellekään? Rohkene kohdata seksuaalisesti kaltoinkohdeltu nuori*. Brusila, P., Hyvärinen, S., Kallio, M, Porras, K. Sandberg, T. Väestöliitto. VL- Markkinointi Oy.
- Kallio, M. (2015). *Oon siellä jossain mun*. Väestöliitto
- Karppinen, K. & Lehti, S. (2019). Naisiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta : Opetusvideot seksuaalista väkivaltaa kokeneen naisen kohtaamisesta. OAMK. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2019110520623>
- Kankaanranta, H. (2024). Lapseen kohdistuva seksuaalinen väkivalta : toiminnallinen opetustapahtuma terveydenhoitajaopiskelijoille. Savonia. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202403245016>
- Karvonen, S. & Kestilä, L. & Mukkila, S. Suomalaisten elinolojen ja sairastavuuden kehitys. Kokoelmassa Aalto A., Kestilä L., Karvonen S., s. 46–62 (2019). Suomalaisten hyvinvointi 2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL.
- Kaukonen, M. (toim.), Raijas, R. Silver, R, Valkama, K. (2003). *Seksuaalinen väkivalta ja hyväksikäyttö - selviytymiskertomuksia*.
- Keski- Petäjä, R., Attila, H., Pietiläinen, M. (2023). Seksuaaliväkivallan määrä. Teoksessa K. Bildjuschkin (toim). Seksuaaliväkivaltatyön perusteet. THL. Punamusta.
- Keskitalo, E., Vuokila-Oikkanen, P., & Blomqvist-Kurki, T. (2021). Yhteiskehittämällä ratkaisuja sote-palveluihin: Kansalaiset ja palvelunkäyttäjät mukaan kehittämiseen. Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Kestilä, L., Karvonen, S., Parikka, S., Seppänen, J., Haapakorva, P. & Sutela, E. Nuorten hyvinvoinnin erot. Kokoelmassa Aalto A., Kestilä L., Karvonen S. (2019). *Suomalaisten hyvinvointi 2018*. Sivut 120–142. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL.
- Kestilä, L., Knape, N. & Hetemaa, T. Suomalaisten sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttö tilastojen valossa. s. 194. Kokoelmassa Aalto A., Kestilä L., Karvonen S. (2019). Suomalaisten hyvinvointi 2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL.
- Kettunen, P. (2013). Auttava kohtaaminen I – sielunhoidon perusteet ja teologia. Kirjapaja.

- Kettunen, P. (2021). Häpeän teologia osana sielunhoidon teologista paradigmaa. Teoksessa *Sielunhoidon teologia*. I. Peltomäki, S-M, Saarelainen, J. Salminen. Kirjapaja.
- Klaavu, J. (2023). Lapsuuden kehityksellinen trauma. Viisas elämä. Kokemustoimintaverkosto (i.a).
<https://kokemustoimintaverkosto.fi/kokemustoiminta/> saatavilla 15.11.2022
- Kopperi, K. (2015). *Ristin rakkaus. Matka Lutherista suomalaiseen seurakuntaelämään*. Kirjapaja.
- Korpilahti, U. (2018). Kansallisen lasten ja nuorten turvallisuuden edistämisen ohjelman tavoite- ja toimenpidesuunnitelma vuosille 2018–2025: Osa I. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-082-2>
- Koutaniemi, M. ja Leinonen, A (2020) *Vahvaksi rikotut*. Siltala.
- Krienert, J., & Walsh, J. (2011) Sibling Sexual Abuse: An Empirical Analysis of Offender, Victim, and Event Characteristics in National Incident-Based Reporting System (NIBRS) Data, 2000-2007. *Journal of Child Sexual Abuse* 20 (4)4, s. 353–372.
- Kuusikallio, V., & Kuusikallio, K. (2012). *Hyväksikäytetyt: Selviytyjät kertovat*. Minerva.
- L 12224/2004. Sairausvakuutuslaki 21.12.2004/1224
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20041224>
- L 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>
- L 1383/2001. Työterveyshuoltolaki 21.12.2001/1383
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20011383>
- L 731/1999. Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- L 733/1992. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtion avustuksesta 3.8.1992/73
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1992/19920733>
- L 812/2000. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>
- L417/2007. Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L5P25>

L39/1889. Rikoslaki. 19.12.1889/39.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L20>

- Laitinen, M. (2004) -a. Insestin uhrin särjetty sukupuoli. Teoksessa: Kuronen, M., Granfelt, R., Nyqvist, L., Kivipelto, M., & Petrelius, P. *Sukupuoli ja sosiaalityö*. PS-Kustannus.
- Laitinen, M. (2004) -b. *Häväistyt ruumiit, rikotut mielet: Tutkimus lapsina läheissuhteissa seksuaalisesti hyväksikäytettyjen naisten ja miesten elämästä*. Vastapaino.
- Laitinen, M., & Hurtig, J. (2006). *Pahan kosketus: Ihmisyden ja auttamistyön varjojen jäljillä* (2. täyd. p.). PS-kustannus.
- Latvus, K., Elenius, A. (toim.) (2007). Esipuhe. *Auttamisen teologia*. Kirjapaja.
- Liias, H. (2009). Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö: Tunnistaminen ja jatkotoimenpiteet. Vaasan ammattikorkeakoulu.
- Lindèn, H. (2024). #metoo vallankumous – Miten hiljaisuus rikottiin?. Like.
- Liukkonen, S. (2004) Särö kaikkein syvimässä -Lapsuudessaan seksuaalisesti hyväksikäytettyjen aikuisten auttaminen. Suomen sairaanhoitajaliitto ry. Silverprint.
- Loula, P. ja Saarinen, J. (6.10.2022). Kaaos psykoterapiassa. Helsingin Sanomat HS. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009048412.html>
- Lötter, E., & Mäntylä, L. (2010). *Vaiennettu Anna: Tarina särkyneestä lapsuudesta*. Minerva.
- Malinen, K., Itäpuisto, M., Moilanen, J., Kiili, J., Punna, M., & Eronen, E. (2023). *Vertaistuki ja kokemukseen perustuva asiantuntijuus lasten ja perheiden voimavarana*. Vastapaino.
- Mamia, T., & Holmberg-Peimola, P. (2023). Lohjan seurakunnan varhaiskasvatussuunnitelma yhteiskehittämisen tuotoksena. Diak. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202304205707>
- Matikka, J. (2020). *Seuraa punaista lankaa. Tunnista toimintamallisi ihmistyössä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- McVeigh, M. (2003) "But she didn't say no": an exploration of sibling sexual abuse. *Australian Social Work*. June 56 (2), s. 116–126.
- Mehiläinen (i.a.) Työterveyspsykologin palvelut. Saatavilla 21.11.2022 <https://www.mehilainen.fi/yrityksille/yksilolle/tyoterveyspsykologin-palvelut>

- Metropolia ammattikorkeakoulu (4.10. 2019). *Osallistamisesta osallisuuteen – hyviä käytäntöjä yhdessä kehittäen*. Saatavilla 30.1.2024.
<https://blogit.metropolia.fi/hiilta-ja-timanttia/2019/10/04/osallistamisesta-osallisuuteen-hyvia-kaytantoja-yhdessa-kehittaen/>
- MIELI Suomen Mielenterveys ry. (i.a.) Tukea ja apua. Saatavilla 13.11.2022
<https://mieli.fi/tukea-ja-apua/>
- Minilex (i.a.) Ilmoitusvelvollisuus ja lasten seksuaalinen hyväksikäyttö. Saatavilla 11.3.2024. <https://www.minilex.fi/a/ilmoitusvelvollisuus-ja-lapsen-seksuaalinen-hyv%C3%A4ksik%C3%A4ytt%C3%B6>
- Molander, H. (1996) *Lapsi aikuisten armoilla. Miten suojaan lasta joutumasta lapsiseksi uhriksi*. Otava.
- Monahan, K. (2010) Themes of adult sibling sexual abuse survivors in later life: An initial exploration. *Clinical Social Work Journal* 38, s. 361–369.
- Morrill, M. (2014) Sibling sexual abuse: An exploratory study of long-term consequences for self-esteem and counselling considerations. *Journal of Family Violence* 29, s. 205–213.
- Mulari, M. (2024). *Usko tai älä - Mitä kristinuskosta kannattaa tietää ja miksi*. Kirjapaja.
- Mäenpää, P ja Faehnle, M. (22.4.2021) Nousussa nyt: neljäs sektori. Kansalaisyhteiskunta.
<https://kansalaisyhteiskunta.fi/verkkolehti/nousussa-nyt-neljas-sektori/>
- Mäkinen, V. (2021). Kärsimyksen kohtaaminen ja toivo. Teoksessa *Sielunhoidon teologia*. I. Peltomäki, S-M, Saarelainen, J. Salminen. Kirjapaja.
- Määttä, A., Paananen, R., Kainulainen, S., Kostilainen, H.& Helminen, J., Diakonia-ammattikorkeakoulu, & Sciences, D. U. o. A. (2021). Diak Hub – yhteiskehittämällä ratkaisuja moniulotteisiin haasteisiin. Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Nissinen, M. (2008) Vanha Testamentti. Teoksessa *Johdatus Raamattuun* (2. tark. ja korj. painos). (s.19–176). Kirjapaja.
- Nikulainen, E. (2024). *Haluatko? - pieni kirja suostumuksesta*. S&S.
- Pehmoaino (2022). *Haluun takas mun perhoset*. Sony Music Entertainment Finland.

- Pehmoaino (2024). *Mietin sua pahalla*. Sony Music Entertainment Finland.
- Pelkonen, A. ja Sarvela, K. (2020). Traumainformoitu hoito – läsnäoloa, myötätuntoa ja tunnetaitoja auttajille. Teoksessa Sarvela, K. ja Auvinen, E. (toim.) *Yhteinen kieli -traumatietoisuutta ihmisten kohtaamiseen*. Basam Books.
- Peltomäki, I. (2021) Kärsimyksen lievittämisen teologia maallistuneessa yhteiskunnassa. Teoksessa *Sielunhoidon teologia*. I. Peltomäki, S-M, Saarelainen, J. Salminen. Kirjapaja.
- Peura, M. (2001). *On rakkautes ääretön*. Tammi.
- Perkins, N. (2014) *Parental Perceptions and Experiences of Physical and Emotional Violence between Siblings: A Mixed-Methods, Comparative Case Study*. Virginia Commonwealth University.
- Pohjola, Anneli (2009) Yhteenveto - tabujen purkamisen kysymykset. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) *Tabujen kahleet*. Tampere Vastapaino, 247–253.
- Putro, S. (2009). *Tuhkaa korulippaassa*. Albumilta *Elämä on juhla*. Warner Music Finland.
- Putro, S., Zen Cafe (2002). *Puuenkeli*. Warner Music Finland.
- Raamattu. (1992). Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Kirjapaja.
- Raiskauskriisikeskus Tukinainen, Raijas, R., Silver, R., Valkama, K., & Kaukonen, M. (2003). *Seksuaalinen väkivalta ja hyväksikäyttö: Selviytymiskertomuksia*. PS-kustannus.
- Raunio, R. (2021). Keskinäinen lohdutus – pastoraalisuus kirkkoa määrittävänä piirteenä. Teoksessa *Sielunhoidon teologia*. I. Peltomäki, S-M, Saarelainen, J. Salminen. Kirjapaja.
- Reenkola, E. (2016). *Nainen ja häpeä* (3. painos.). Minerva Kustannus Oy.
- Ronkainen, S., Näre, S. (2008) *Intiimin haavoittava valta*. Teoksessa Sari Näre & Suvi Ronkainen (toim.): *Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikkaa*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, s.7–40.
- Rowntree, M. (2007) Responses to sibling sexual abuse: Are they as harmful as the abuse? *Australian Social Work* 60 (3), 347–361.
- Saarinen, R. (2021). Suomalaisen luterilaisen sielunhoidon teologianhistoria. Teoksessa *Sielunhoidon teologia*. I. Peltomäki, S-M, Saarelainen, J. Salminen. Kirjapaja.

- Salmela, S. (2024). Henkilökohtainen tiedoksianto 19.3.2024 ohjauksessa.
- Sarvela, K. (2020). Traumainformoidun hoivan taustaa. Teoksessa Sarvela, K. ja Auvinen, E. (toim.) *Yhteinen kieli - traumatietaisuutta ihmisten kohtaamiseen*. Basam Books.
- Siltala, H., Holma, J. & Hallman-Keiskoski, M. (2014). Henkisen, fyysisen ja seksuaalisen lähisuhdeväkivallan vaikutukset psykososiaaliseen hyvinvointiin. *Psykologia* 49 (02), s. 113–120.
- Siitä on vaikea puhua. (2021). Jakso 29. Häpeän viitta. (Saatavilla mm. Spotify ja Podme palveluista).
- Siitä on vaikea puhua. (2024). Jakso 140. Kiltti tyttö. (Saatavilla Podme-palvelussa).
- Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus & Taskinen, S. (2003). Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen: Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Stakes.
- Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia. (2017). Arki, arvot ja etiikka: sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. <https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>
- Stella. (2008). Korkokengät. Albumilta Löytäjä saa pitää. Universal Music Oy.
- Suomen ev.lut. kirkko. (i.a.) Diakoninen mielenterveystyö. Saatavilla 13.11.2022 <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/diakonia/terveys/mielenterveys>
- Suomen evankelisluterilainen kirkko –sanasto (i.a). Sielunhoito. Saatavilla 19.9.2024 <https://evl.fi/sanasto/sielunhoito/>
- Söderholm, A-L. & Kivitie-Kallio, S. (2012) Lapsen kaltoinkohtelu – ihmisoikeuskysymys ja kansanterveysongelma. Teoksessa Söderholm, A-L. & Kivitie-Kallio, S (toim.) *Lapsen kaltoinkohtelu*. (s.14–19) Helsinki: Duodecim.
- Taskinen, S. (2003). Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen . Stakes.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL (i.a) -a. Sosiaalisen kuntoutuksen opas. Yhteiskehittäminen. Saatavilla 30.1.2024. <https://thl.fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosku/sosiaalisen-kuntoutuksen-opas/yhteiskehittaminen>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL (i.a) -b. Lastensuojelun käsikirja. Saatavilla 13.9.2024 <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun->

[kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/ilmoitusvelvollisuus-lapseen-kohdistuvasta-vakivallasta/velvollisuus-ilmoittaa-poliisille](#)

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos THL.07.10.2022 Tilastoraportti 37/2022 Hoitoon pääsy erikoissairaanhoidossa 31.08.2022 Hoitovelka kiireettömään erikoissairaanhoidon kasvoi edelleen elokuussa

<https://www.julkari.fi/handle/10024/145343>

Tervo-Niemelä, K. (2021). Sielunhoidon muuttuva konteksti. Teoksessa *Sielunhoidon teologia*. I. Peltomäki, S-M, Saarelainen, J. Salminen. Kirjapaja.

The world café (2015). A Quick Reference Guide for Hosting World Café. The World Café Community Foundation Creative Commons Attribution. Saatavilla 19.2.2024 <http://www.theworldcafe.com/wp-content/uploads/2015/07/Cafe-To-Go-Revised.pdf>

Thitz, P. (6.3.2024) Henkilökohtainen tiedoksianto ja vastaus OT seminaarin kysymyksissä.

Tukinainen (i.a.) Ammattilaisille. Saatavilla 16.2.2024. <https://tukinainen.fi/ammattilaisille/>

Tuomikanto, R (2021) OkeiOllaRikki podcast Ep.1. Saatavilla 3.3.2024. <https://www.youtube.com/watch?v=Txp58GQvREM>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. TENK. Saatavilla 19.2.2024.

Tölli, P. (2024) Minä näen sinut – arvostuksen psykologiaa. Tammi.

Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta. ETENE. (2017). Lapsen hyvä ja lapsen suojele- Eettisiä näkökulmia lapsen hyvinvointiin, oikeuksiin ja suojeleeseen. ETENEn seminaariraportti. ETENE-julkaisuja 45. Saatavilla 3.3.2024. https://etene.fi/documents/1429646/4872334/44.Lapsen_hyva_suojeleu_f.pdf/c57afd85-9761-48c5-a5c4-4752a5571409/44.Lapsen_hyva_suojeleu_f.pdf

Van Der Kolk, B. (2017). *Jäljet kehossa*. Trauman parantaminen aivojen, mielen ja kehon avulla. Viisas Elämä.

Van der Weele, T. (1999). *Häpeästä rauhaan*. Gummerus kirjapaino.

Vapaaehtoistyö. Saatavilla 11.11.2022 <https://vapaaehtoistyö.fi/>

Vikström, B. (2017) Kristityn identiteetti syntyy kertomuksista. Teoksessa: P., Luomanen, N., Huttunen, K., Virtanen. (toim). (2017).

- Sisäänkäyntejä Raamattuun: Tulkitsijan kirja.* (s. 113–136). Kirjapaja.
- Vikström, B. (2021). Sielunhoito luterilaisen etiikan valossa. Teoksessa *Sielunhoidon teologia*. I. Peltomäki, S-M, Saarelainen, J. Salminen. Kirjapaja.
- Vilka, H., & Airaksinen, T. (2003). Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Vilkkumaa, M. (2003). Kusipää. Warner Music Finland
- Vilkkumaa, M. (2005). Metsästäjä. Warner Music Finland.
- Vilkkumaa, M. (2006). Hei tie. Warner Music Finland.
- Vilkkumaa, M., Sirviö, S. (2021). Hei Sisko. Kaiku Entertainment.
- Vilkkumaa, M. (2024). Aukioita. Flashland & Kaiku Entertainment.
- Vilma Jää (2023) Ei onnistuttu tätä tyttöä tuhoamaan. Jäähile records.
- Vilja-Mantere, J. (2021) Taidelähtöisen toiminnan mahdollisuudet sielunhoidollisessa kohtaamisessa. Teoksessa *Sielunhoidon teologia*. I. Peltomäki, S-M, Saarelainen, J. Salminen. Kirjapaja.
- Weckman, T., & Dahlgren, R. (2020). Lapsen suojelua yhteiskehittämässä: Posterit lapsen kaltoinkohtelun tunnistamiseen, puuttumiseen ja palveluohjaukseen varhaiskasvatuksessa.
- Wiehe, V. (1997) Sibling abuse: Hidden physical, emotional, and sexual trauma. 2nd edition. Thousand Oaks, CA: Sage.

LIITE 1. HYVÄSIKÄYTETYN KOHTAAMISEN OPAS

Lopulliseen työhön lisättiin opas liitteeksi. Sen löytää myös Delfins ry:n verkkosivuilta hyödyllisistä linkeistä.

HYVÄKSIKÄYTETTYÄ AUTTAVIA ASIOITA

TRAUMASENSITIIVISYYS

Saa kysyä suoraan ja tutkia asioita yhdessä. Kannattaa ennakoida tilanteita ja sanoittaa omaa toimintaa ääneen.

YHTEISÖ

Korjaavia kokemuksia voi tapahtua myös yhteisön sisällä erilaisissa kohtaamisissa.

TUEN TARVE

Hyväksikäytetty tarvitsee toipumiseen juuri hänelle sopivaa tukea. Se myös vaihtelee prosessin eri vaiheissa.

01

vertaistuki

Uhrin voi lohduttaa ajatus, ettei hän ole yksin kokemuksiansa kanssa. Samalla uhrin kokemat tunteet ja ajatukset normalisoituvat.

02

ammattiapu

Ammattilainen saa käyttää persoona ja puhua rohkeasti suoraan. Hän tukee asiakasta jäsentämään kokemuksia ja tarjoaa tarvittaessa korjaavia kokemuksia.

03

fyysinen tekeminen

Trauma on usein kehossa, joten kehotietoisuus voi auttaa hyväksikäytettyä palauttamaan kehomieliyhteyttä.

HYVÄKSIKÄYTETYN KOHTAAMINEN MUISTILISTA

normalisoi

Hyväksikäytetty voi tuntea olonsa vääräksi tai häpeälliseksi.

kysy asioista

Suora puhe ei satuta.

pöyhi rohkeasti

Yhdessä ihmettely luo yhteyttä ja oivalluksia.

luota omaan osaamiseesi

Ihmisen kohtaaminen ei ole monimutkaista, läsnäolo riittää.

kuule ja näe

Hyväksikäytetty ei halua kuulla väheksyntää tai mitätöintiä.

tiivistä ja kertaa

Tiivistä keskustelun olennaisin oivallus lopuksi. Varmista, että asiakas on maadoittunut.

ole korjaava kokemus

Jokainen kohtaaminen on mahdollisuus korjaavaan kokemukseen.

tuota toivoa

Haaveiden ja unelmien vahvistaminen ja hetkeen maadoittaminen.

HYVÄKSIKÄYTETYN KOHTAAMINEN

TRAUMAYMMÄRRYS

Hyväksikäyttö traumana jättää syviä jälkiä ja ne näkyvät uhrissa monin tavoin. Ammatillaisen ei tarvitse pelätä kysyä asiasta suoraan ja kunnioittaen. Asioiden pohdintaa kannattaa pöyhiä yhdessä ihmetellen.

SIELUNHOITO

Hyväksikäytetty kaipaa usein vain nähdä tulleista ja kuuntelua. Se ei ole sen erikoisempaa kuin muut kohtaamiset sosiaalialan arjessa.

Kohtaamisessa voidaan huomioida myös hengellisyys ja sen tuomat erityispiirteet.

01

kuule ja usko

Hyväksikäytetty ei halua kuulla väheksyntää tai mitätöintiä. Hän voi kokea olevansa kokemuksensa kanssa yksin.

02

vahvista selviytymistä

Tulevaan ja voimavaroihin keskittymistä voi tukea tapaamisten lopussa tiivistämällä keskustelun olennaisimman oivalluksen. Uhrin matka selviytyjäksi on usein pitkä ja kivikkoinen.

03

suuntaa tulevaan

Haaveiden ja unelmien vahvistaminen auttaa näkemään mahdollisuuksia menneeseen ikävien kokemusten sijaan. Toivon tuominen mukaan keskusteluun on todella tärkeää.

HYVÄKSIKÄYTÖN OIREITA

VIREYSTILA

Selviytyjän vireystila voi vaihtua hyvin nopeasti. Se on hyvä ottaa huomioon ammatillaisen työskentelyssä.

VETÄYTYMINEN

Selviytyjä voi kokea olevansa kokemuksiansa kanssa yksin. Muiden saman kokeneiden kohtaaminen voi auttaa valloimaan tunteita ja ymmärtämään oireita.

01

Monet erilaiset pelkotilat ja alakuloisuus voivat häiritä uhrin elämää huomattavasti.

02

Traumamuistuttajat voivat syöstä uhrin hetkessä menneeseen ja häiritä hetkessä elämistä.

03

Kehossa voi olla monia selittämättömiä kiputiloja. Niiden taustojen ymmärtäminen voi olla haastavaa.

04

Uhuri voi olla hyvin epäileväinen ja hänen voi olla vaikeaa luottaa ihmisiin kokemuksiansa jälkeen.